

MEKÂNSALLIK, FENOMENOLOJİ VE DEMOKRASİ: KAPSAYICI TASARIMI YENİDEN DÜŞÜNMEK

SPATIALITY, PHENOMENOLOGY AND DEMOCRACY: RETHINKING INCLUSIVE DESIGN

Devran Bengü

İstanbul Arel Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Mimarlık Bölümü

devranbengu@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1193-1711

ÖZ

Geliş Tarihi:

05.01.2025

Kabul Tarihi:

08.09.2025

Yayın Tarihi:

28.09.2025

Anahtar Kelimeler

Demokrasi,
Fenomenoloji,
Mekânsallık,
Mimarlık,
Planlama.

Keywords

Democracy,
Phenomenology,
Spatiality,
Architecture,
Planning.

Bu çalışma, demokratik mekân tasarımına fenomenolojik bir yaklaşım benimseyerek, mekânın yalnızca deneyimlenen bir alan olarak değil, aynı zamanda mekânsallığın çok boyutlu dinamikleri aracılığıyla da anlaşılması gerektiğini öne sürmektedir. Bu bağlamda mekânsallık, bireyler ve topluluklar tarafından şekillendirilen aidiyet, sosyal etkileşimler, kültürel hafıza ve iletişim süreçlerini kapsayan dinamik bir yapı olarak görülmektedir. Fenomenoloji, mekânın bireyler üzerindeki etkisini anlamak için bir araç olmanın yanı sıra, demokratik değerleri güçlendiren mekânsal normlar ve yaklaşımlar geliştirmek için de bir temel oluşturmaktadır. Makale, mekânsallığın farklı boyutlarının demokratik değerlere nasıl katkıda bulunduğunu incelemektedir. İlk bölüm, mekânsallık ve demokrasi arasındaki ilişkiyi Foucault, Lefebvre, Massey ve Merleau-Ponty gibi teorisyenlerin bakış açılarıyla temellendirmektedir. İkinci bölüm, mekânsallığın öznel, sosyal, kültürel ve iletişimsel boyutlarını ve bunların dinamiklerini sunmaktadır. Üçüncü bölüm, fenomenolojik yöntemlerin demokratik mekân tasarımını geliştirmek için bu dinamikleri nasıl analiz edebileceğini göstermektedir. Sonuç olarak bu çalışma, mekânsal deneyimlere dayalı çok boyutlu bir perspektif geliştirmeyi amaçlayan gelecekteki araştırmalar için teorik bir temel sağlamaktadır. Bu yaklaşım, öznel, sosyal etkileşimin, kültürel değerlerin ve iletişimin demokratik mekân tasarımına dâhil edilmesinin, mekânın demokratik işlevselliğini güçlendirebileceğini öne sürmektedir.

ABSTRACT

This study adopts a phenomenological approach to democratic space design, proposing that space should be understood not only as an experienced domain but also through the multidimensional dynamics of spatiality. In this context, spatiality is seen as a dynamic construct encompassing attachment, social interactions, cultural memory, and communication processes shaped by individuals and communities. Phenomenology serves not only as a means to understand the impact of space on individuals but also as a foundation for developing spatial norms and approaches that reinforce democratic values. The article explores how different dimensions of spatiality contribute to democratic values. The first section grounds the relationship between spatiality and democracy within the perspectives of theorists such as Foucault, Lefebvre, Massey, and Merleau-Ponty. The second section presents the subjective, social, cultural, and communicative dimensions of spatiality and their dynamics. The third section demonstrates how phenomenological methods can analyze these dynamics to enhance democratic space design. Ultimately, this study provides a theoretical foundation for future research, aiming to develop a multidimensional perspective based on spatial experiences. This approach suggests that incorporating subjectivity, social interaction, cultural values, and communication in democratic space design can strengthen the democratic functionality of space.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1613972>

Atıf/Cite as: Bengü, D. (2025). Mekânsallık, fenomenoloji ve demokrasi: kapsayıcı tasarımı yeniden düşünmek. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 15(3), 1469-1492.

Giriş

Bu çalışma, mekânsallığın bireyler ve topluluklarla kurduğu ilişkiler üzerinden demokratik değerlerin mekânda nasıl desteklenebileceğini incelemektedir. Mekânsallık, öznel deneyimlerin, toplumsal etkileşimlerin, kültürel anlamların ve iletişimsel süreçlerin şekillendirdiği çok boyutlu ve karmaşık bir yapıdır. Bu bağlamda fenomenolojik yaklaşımlar, mekânın bu boyutlarını derinlemesine anlamamıza olanak tanıyan temel bir kuramsal çerçeve sunmaktadır.

Bu çalışmada mekânsallık ve demokrasi ilişkisini derinlemesine incelemek için seçilen teorik çerçeve, mekânı yalnızca fiziksel bir çevre olmanın ötesinde toplumsal, politik ve fenomenolojik süreçlerin bir bileşkesi olarak tanımlayan teorisyenlerin katkılarına dayanmaktadır. Lefebvre'nin (1991) mekânın toplumsal ilişkiler ve üretim süreçleri içindeki dinamiklerini vurgulayan yaklaşımı, demokratik katılımın mekân üzerindeki etkisini anlamaya yardımcı olurken; Foucault'nun (1995, 2003) mekân ve iktidar arasındaki ilişkiyi irdelleyen analizleri, demokratik mekânların özgürlük ve denetim mekanizmaları arasındaki gerilimlerini açığa çıkarmaktadır. Merleau-Ponty'nin (1962, 2012) fenomenolojik yaklaşımı, mekânın bireylerin bedensel ve algısal deneyimleri üzerindeki etkilerini ortaya koyarak demokratik mekânların kişisel deneyimler aracılığıyla nasıl anlam kazandığını açıklamaktadır. Massey (1994, 2005) ise mekânı sosyal çeşitlilik, diyalog ve toplumsal katılım açısından değerlendirerek, demokratik süreçlerin mekân aracılığıyla nasıl güçlendirilebileceğini göstermektedir. Bu teorik perspektiflerin bir arada ele alınması, demokratik mekân tasarımının çok boyutlu ve dinamik yapısını kavramak için güçlü bir analitik çerçeve sunmaktadır.

Fenomenoloji, bu çalışmada hem kuramsal bir perspektif hem de analitik bir yöntem olarak benimsenmiştir. Kuramsal düzlemde fenomenoloji, mekânın bireyler üzerindeki duygusal ve deneyimsel etkilerini merkeze alarak mekânsallık kavramının öznellik temelinde derinlemesine anlaşılmasını sağlar (Husserl, 1983; Heidegger, 1962; Merleau-Ponty, 1962). Metodolojik düzeyde ise fenomenoloji, mekânsal dinamiklerin bireylerin ve toplulukların algıları, deneyimleri ve etkileşimleri üzerinden analiz edilmesine imkân veren güçlü bir araçtır (Seamon, 1979, 2000; Giorgi, 2009). Bu çift yönlü kullanım sayesinde, mekânın demokratik değerleri destekleyen bileşenlerini belirlemek ve bunları mimari ve kentsel tasarım süreçlerine entegre etmek mümkün hal hâle gelmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı, mekânsallığın çok boyutlu yapısını belirginleştirerek, bu boyutlara ait bileşenlerin demokratik mekânların tasarım ve planlamasında nasıl kullanılabileceğini incelemektir. Çalışma, mekânın demokratik değerlerle kurduğu ilişkide mekânsallık kavramının ve boyutlarının rolünü anlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, bireylerin öznel deneyimlerinin, toplumsal etkileşimlerinin, mekândaki aidiyet duygusunun, kültürel bellek ve toplumsal bağların tasarım sürecine entegrasyonunun önemi vurgulanmaktadır. Mekânsallık teorisyenlerinin mekânın çok boyutlu yapısına dair öne sürdüğü temel boyutlar, bu araştırmanın odak noktalarını oluşturmaktadır. Fenomenolojik analizlerin sağladığı kuramsal yaklaşımla mekânsallık dinamikleri incelenmekte ve bu dinamiklerin mimarlık ve kentsel tasarımda fenomenolojik yaklaşımlarla uygulanabilir stratejilerde nasıl değerlendirilebileceği ele alınmaktadır.

Bu çalışmada öne sürülen hipotez, demokratik mekân tasarımına yönelik olarak fenomenolojinin, mekân deneyimlerinden öteye geçerek mekânsallık dinamikleri bağlamında bireylerin deneyimlerine odaklanması gerektiğini savunmaktadır. Demokratik değerleri destekleyen mekânların oluşturulabilmesinde, fenomenolojik analizlerin sağladığı kuramsal zeminin, mekânın çok boyutlu yapısındaki dinamiklerin ölçülebilmesini sağlayabileceği ve böylelikle mekânsallığın farklı boyutlarında geliştirilmiş normların oluşturulmasına imkân tanıyabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, demokratik mekân tasarımları için fenomenolojiyi bir analiz aracı olarak ele alırken, aynı zamanda saha araştırmalarına yönelik kavramsal bir temel sunmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda çalışmada, öncelikle mekânsallık kavramının teorik temelleri incelenmiştir. Foucault (1980), Lefebvre (1991), Massey (2005) ve Merleau-Ponty (2012) gibi teorisyenlerin mekânsallık kavramına yaklaşımları ve bu kavramın demokrasi ile olan ilişkileri ele alınmıştır. Bu çalışmada birden fazla teorisyenin kavramsal katkıları, mekânsallığın çok katmanlı yapısını ve demokrasi ile olan ilişkisini anlamak amacıyla bir araya getirilmiştir. Foucault, Lefebvre, Massey ve Merleau-Ponty gibi teorisyenlerin mekânı toplumsal, kültürel ve politik ilişkiler bağlamında ele alışı, mekânsallığın demokratik değerlerle etkileşimini anlamamız için önemli perspektifler sunmaktadır. Bu teorik çerçeve sayesinde, çalışma mekânsallık kavramını farklı boyutlarıyla analiz ederek özgün bir metodoloji geliştirmeyi hedeflemiştir. Çalışma, derleme niteliğinde olmayıp, metodoloji altyapısı da sunmaya çalışan bütüncül bir kuramsal çerçeve ortaya koymaktadır. Foucault'nun mekânın iktidar ilişkileri üzerindeki etkisi, Lefebvre'nin mekânın üretimi ve toplumsal boyutu, Massey'in mekânın çoklu

kimlikleri ve dinamik yapısı ve Merleau-Ponty'nin mekân ile beden arasındaki ilişkiye yönelik fenomenolojik yaklaşımı, çalışmanın kuramsal temelini oluşturmaktadır. Bu teorik arka plan, mekânsallığın boyutlarını anlamak ve mekânsal demokrasiyi destekleyebilecek normları tartışmayı sağlayabilecek dinamikleri tanımlamak için kritik bir rol oynamaktadır.

Ardından, fenomenolojik yaklaşımlar bağlamında mekânsallığın dört ana boyutu (özel, toplumsal, kültürel ve iletişimsel) ele alınarak, her bir boyutun mekânsal demokrasiyi destekleyebilecek dinamikleri detaylandırılmıştır. Husserl (1913), Heidegger (1927) ve Merleau-Ponty (2012) gibi fenomenolojinin temel teorisyenlerinin ve çağdaş takipçilerinin çalışmaları, bu metodolojiye yönelik yaklaşımın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Mekânsallığın belirlenen dinamiklerinin fenomenolojik yöntemler aracılığıyla mekân tasarımlarına nasıl entegre edilebileceği ve bu entegrasyonun demokratik değerlere nasıl katkı sağlayabileceği kuramsal bir çerçevede ortaya konulmuştur.

Bu araştırma, mimarlık ve kentsel tasarım alanlarında demokratik değerleri güçlendirecek mekânların yaratılmasına yönelik bir metodoloji sunmakta ve disiplinlerarası bir bakış açısıyla sosyoloji, psikoloji ve antropoloji gibi alanların sunduğu perspektiflerin mekânsal demokrasiye katkı sağlayabileceğini vurgulamaktadır. Bu çalışma, doğrudan bir ampirik veri analizi veya saha araştırması yürütmekte, mekânsallık ve demokrasi arasındaki ilişkiyi kuramsal düzeyde ele almaktadır. Fenomenolojik analizler üzerine inşa edilen bu kuramsal çerçeve, gelecekte yapılacak ampirik çalışmalar için bir temel sunmaktadır. Dolayısıyla, çalışmanın amacı belirli fiziksel mekânsal unsurların bireyler üzerindeki doğrudan etkilerini ölçmek veya bu unsurların fenomenolojik deneyime nasıl yansıdığını betimlemek değildir. Bunun yerine, mekânsallığın bireyin özel deneyimleri, toplumsal etkileşimleri ve demokratik süreçlere katılımı üzerindeki etkileri kuramsal bir çerçevede ele alınmaktadır. Mekânın yalnızca fiziksel özellikleriyle değil, birey ve topluluklar tarafından nasıl deneyimlendiğiyle anlam kazandığı göz önünde bulundurulduğunda, fenomenolojik bir yaklaşımla mekânsallık analizinin nesne merkezli bir incelemeden ziyade, öznellik, bedenleşmiş deneyim ve ilişkisel mekânsallık çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda, çalışma, demokratik mekânların oluşturulmasına yönelik stratejik yaklaşımlar geliştirebilmek adına mekânsal demokrasinin kuramsal boyutlarını tartışmaya açan analitik bir zemin sunmayı amaçlamaktadır.

Mekânsallık Kavramının Tanımı ve Teorik Çerçeve

Mekânsallık, mekânı, bir boşluk değil; toplumsal ilişkilerin üretildiği, yeniden biçimlendiği ve sosyal dinamiklerin etkileşimde bulunduğu ortam olarak değerlendirmemizi sağlayan karmaşık bir süreçtir. Mendel'in "demokrasi mekânsaldır" iddiası ve Touraine'in demokrasiyi bireylerin özgürleşmesi ve toplumsal katılımı ile güçlendirilmesi gereken bir süreç olarak ele alması, mekânsallığın bu bağlamda önemini pekiştirir (Mendel, 2019; Touraine, 2000, 2007, 2020). Bu çalışma, mekânın toplumsal yapı, bireysel deneyim ve iktidar ilişkileri üzerinden nasıl şekillendiğini araştırarak, demokratik değerleri destekleyen mekânsal pratiklerin geliştirilmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda ele alınan Michel Foucault, Henri Lefebvre, Doreen Massey, Maurice Merleau-Ponty, David Seamon ve Nigel Thrift gibi teorisyenler, mekânsallığın bireylerin aidiyet, katılım ve sosyal etkileşimlerini nasıl güçlendirebileceğine dair kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Böylece mekânsallığın toplumsal, bireysel ve fenomenolojik boyutları ele alınarak, demokratik süreçlerle ilişkisi kuramsal bir çerçevede tartışılabilmektedir.

Bu çalışma açıklayıcı bir çoğulculuk benimser. Foucault'nun mekân-iktidar çözümlemeleri, demokratik mekânsallığın disiplin mekanizmaları, yönetimsellik (governmentality) ve biyopolitika ekseninde nasıl kurulduğunu gösterir (Foucault, 1979, 1995, 2003; Elden, 2007). Lefebvre'nin "mekânın toplumsal üretimi" tezi, bu güç ilişkilerinin algılanan/temsil edilen/yaşanan mekân üçlemesinde hangi morfolojik ve pratik karşılıklara kavuştuğunu açığa çıkarır (Lefebvre, 1991; Elden, 2004; Merrifield, 2006; Soja, 1996). Merleau-Ponty'nin beden fenomenolojisi ise bu koşulların gündelik yaşamda bedensel yönelim, hareket eğilimi ve algısal eşikler üzerinden nasıl deneyimlendiğini kavranabilir hâle getirir (Merleau-Ponty, 1962, 1968; Casey, 1997; Seamon, 1979). Böylece yapısal güç ilişkileri ile yaşantısal ufuk, ölçekler arası bir işbölümü içinde eklemlenir: Foucault ve Lefebvre kurumsal yapılarda ve bunları birbirine bağlayan ağ ilişkilerinde açıcı/kısıtlayıcı koşulları görünür kılarken, Merleau-Ponty özel deneyimin kuruluşunu ortaya koyar (Anderson & Harrison, 2010; McCormack, 2003; Thrift, 2008). Fenomenoloji bu çerçeveye özellikle yakındır: Lefebvre'nin "yaşanan mekân" katmanıyla doğrudan temas kurar ve Foucault'nun iktidar düzenlemelerinin gündelik hayatta nasıl deneyimlendiğini

bedensel/duyusal deneyim aracılığıyla kavranabilir kılar; böylece yapısal koşulların bireysel ve kolektif yaşantılardaki karşılığını çözümlemeye imkân verir (Merleau-Ponty, 1962; Seamon, 1979; Casey, 1997; Anderson & Harrison, 2010; McCormack, 2003). Bu konumlanma, epistemolojik farklılıkları bir çatışma değil, tamamlayıcı bir çoğulluk olarak ele alır ve demokratik mekân tasarımının gerek koşullarını hem kentsel ve kurumsal düzenlemelerde geçirgenlik, çoğulluk ve gözetim baskısını azaltan açıklık, hem de kullanıcı deneyiminde bedensel serbestlik, duyusal zenginlik ve etkileşim olanakları olarak iki düzeyde tanımlar.

Bu çerçeve, kamusal alanı yalnızca ayrı/özel kanaatlerin toplamı olarak değil, bilgiye erişimin ve yurttaşlar arası iletişimin mümkün olduğu ortak bir dünyada müzakereyle oluşan bir süreç olarak ele alır (Calhoun, 1993; 2005). Bu yaklaşım, kamusal yaşamın görünürlük düzenleri (aleniyet, erişilebilirlik, izlenebilirlik) tarafından kurulduğunu vurgulayan görüşle uyumludur (Brighenti, 2010). Makro düzeyde, kurumsal düzenlemeler ve bunları birbirine bağlayan ağ ilişkileri kamusal açıklığın eşiğini belirler; mikro düzeyde, fenomenoloji bu eşiğin bedensel yönelim, karşılaşma ve duyusal eşikler üzerinden nasıl deneyimlendiğini kavranabilir hâle getirir. Böylece demokratik mekân, hem bilgi akışını ve eşit söz hakkını güçlendiren kamusal görünürlük düzenleriyle, hem de bu düzenlerin gündelik deneyimdeki karşılıklarıyla birlikte düşünülür.

Henri Lefebvre: Mekânın Toplumsal Üretimi ve Demokrasi

Henri Lefebvre, mekânı fiziksel değil, toplumsal ilişkiler ve güç dinamikleriyle yeniden üretilen bir “sosyal ürün” olarak tanımlar (Lefebvre, 1991). Mekân, ilişkiler, toplumsal yapılar ve iktidar dinamiklerinin kesişiminde, demokratik değerlerin desteklenebileceği bir süreçtir (Merrifield, 2006; Shields, 1999). Lefebvre’nin mekânsallık anlayışı, mekânın toplumsal üretimini ve bireylerin mekâna yüklediği öznel anlamları anlama açısından önemli bir fenomenolojik katkı sunar. Bireylerin mekânı deneyimleme biçimleri, mekânın çok katmanlı yapısının ve sosyal olarak üretilmiş boyutlarının bireysel algılara etkisini ortaya koyar (Soja, 1996; Thrift, 2008).

Lefebvre, mekânı *algılanan mekân*, *temsil edilen mekân* ve *yaşanan mekân* olmak üzere üç boyutta ele alır. Bu yapı, demokratik mekânların bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan ve ifade özgürlüğüne olanak tanıyan alanlar olarak nasıl kurgulanabileceğine dair perspektifler sunar (Lefebvre, 1991; Elden, 2004).

Algılanan mekân, bireylerin gündelik yaşamda deneyimledikleri işlevsel ve somut mekândır; bedensel ve duyusal algılarla şekillenen bu mekânda, güvenli erişim ve hareket özgürlüğü sağlanmalıdır (Lefebvre, 1991). Algılanan mekânın bireyler tarafından deneyimlenme biçimi, mekânın toplumsal üretimine bireysel katkılar sunar. Thrift’in temsil ötesi teorileri (2008), McCormack’ın (2003) ve Latham ile McCormack’ın (2009) mekânsal pratikler ve görsel/duyusal dinamikler aracılığıyla mekânın yeniden üretimini açıklayan çalışmaları, algılanan mekânın bireylerin günlük etkileşimleriyle nasıl dinamik hâle geldiğini açıklar. Bu perspektif, bireylerin mekânsal etkileşimlerinin toplumsal katılımı nasıl desteklediğini anlamamıza olanak tanır.

Temsil edilen mekân, mimarlar, plancılar ve karar alıcılar tarafından oluşturulan soyut ve kavramsal bir yapıdır. İdeolojik yapılar ve güç ilişkilerince şekillenen bu mekân, toplumsal çeşitliliğin yansıtılmasını sağlamalıdır (Elden, 2004; Stanek, 2011). Lefebvre, demokratik olarak temsil edilen mekânın, bireylerin kimliklerini, toplumsal taleplerini ve değerlerini yansıtan bir katılımcı tasarım süreci ile mümkün olabileceğini savunur. Anderson ve Harrison’un (2010) temsil ötesi yaklaşımları, soyut tasarımların bireylerin somut deneyimlerine nasıl dönüştürülebileceğini açıklayarak Lefebvre’nin görüşlerini tamamlar. Bu bağlamda, temsil edilen mekân, bireylerin mekânsal deneyimlerini yaratma kapasiteleriyle birlikte, mekâna yüklenen öznel anlamların toplumsal bağlamlarla nasıl iç içe geçtiğini yansıtır (Merleau-Ponty, 1962; Seamon, 1979; Anderson ve Harrison, 2010). Böyle bir dönüşüm, bireylerin soyut mekân tasarımlarını somut deneyimlere dönüştürerek demokratik bir mekânın nasıl şekillenebileceğine dair önemli bir kavrayış sunar.

Yaşanan mekân, bireylerin mekânda kendi deneyimlerini ve anlamlarını oluşturdukları, duygusal ve sosyal bağlar kurdukları boyuttur. Anılar, kimlikler ve toplumsal aidiyetler bu mekânda somutlaşır. Lefebvre’ye göre, yaşanan mekân toplumsal bağları güçlendiren ve bireylerin kendilerini özgürce ifade edebileceği bir demokratik alan yaratır (Lefebvre, 1991; Soja, 1996; Merrifield, 2006). Thrift (2008), Anderson ile Harrison (2010) ve Latham ile McCormack (2009), yaşanan mekânın ritmik pratikler, görselleştirme ve kolektif etkileşimlerle sürekli yeniden üretildiğini vurgular. Fenomenolojik bir bakış açısıyla, yaşanan mekân bireylerin mekâna yüklediği öznel anlamların ve kolektif deneyimlerin birleşimidir (Merleau-Ponty, 1962; Seamon, 1979, 1980; Stanek, 2011; Tuan, 1990).

Lefebvre'nin mekân anlayışı, demokratik mekânların tasarımında erişilebilirlik, toplumsal temsil ve bireysel deneyimlerin dengeli bir şekilde ele alınmasını gerektirir (Elden, 2004; Merrifield, 2006). McCormack (2003), Anderson ile Harrison (2010) ve Latham ile McCormack (2009) temsil ötesi yaklaşımları, bireylerin günlük pratikleri ve görselleştirme süreçleri aracılığıyla demokratik mekânların inşasına güçlü kuramsal destek sunar. Bu anlayış, toplumsal katılım, ifade özgürlüğü ve aidiyetin desteklenmesi gereken mekânların tasarımına yönelik çok boyutlu bir çerçeve sağlar.

Michel Foucault: Mekân, İktidar ve Demokratik Alanların Gerekliliği

Michel Foucault, mekânı bireyler üzerindeki iktidarın uygulanmasını sağlayan bir araç olarak görür. Mekân, bireylerin gözlemlenmesi ve disipline edilmesi amacıyla tasarlanan bir kontrol alanıdır (Foucault, 1995; Foucault, 1979; Rabinow, 1984). Bu yaklaşım, demokratik mekânların bireyler üzerindeki baskıyı azaltarak özgür ifade ve katılımı desteklemesi gerektiğini ortaya koyar (Philo, 2000). Elden'in *governmentality* kavramına katkıları, mekânın denetim ve düzenleme gücü aracılığıyla toplumsal kontrolü nasıl sağladığını derinleştirir (Elden, 2007; Foucault, 1979; McKinlay ve Starkey, 1998).

Foucault'nun *panoptikon* modeli, iktidarın mekân aracılığıyla bireylerin davranışlarını disipline etme ve şekillendirme gücünü ortaya koyar. Bu düzenleme, bireylerin özgürce katılımında bulunmasını engelleyebilecek baskıcı bir ortam yaratır (Foucault, 1995; Flynn, 2005). Elden (2007), *governmentality*'nin mekânsal örgütlenme yoluyla toplumsal düzeni nasıl sağladığını vurgulayarak, demokratik mekânın bu gözlem baskısından kurtulmuş, toplumsal ve kültürel çeşitliliğe açık bir alan olması gerektiğini belirtir. Bu çerçevede, demokratik mekânların bireylerin hem eylemsel hem de zihinsel özgürlüklerini deneyimleyebilecekleri bir ortam sunması kritik bir öneme sahiptir.

Foucault'nun *biyoiktidar* kavramı, mekânın bireylerin bedenleri ve yaşamları üzerindeki kontrol gücüne işaret eder. Bu bağlamda, bireylerin güvenlik ve kişisel özgürlük algıları mekân deneyimleriyle doğrudan ilişkilidir (Foucault, 1979, 2003; Rabinow, 1984). Demokratik mekânların, bireylerin güvende hissetmelerini ve ifade özgürlüğünü deneyimlemelerini sağlaması gereklidir (Agamben, 1998). Bu anlayış, fenomenolojik bir perspektifte mekânın bireyler üzerindeki kontrol edici etkisi ile özgürlük deneyimi arasındaki dengeyi anlamayı mümkün kılar.

Foucault'nun mekânsal analizleri, Massey'in (1991) mekânı, farklı toplumsal grupların birlikte yaşayabildiği bir ortam olarak ele alan görüşleriyle birleşir. Mekânın iletişimsel boyutunun bireylerin kendilerini ifade etme ve iletişim özgürlüğünü desteklemesi, demokratik değerlerle uyumludur. Deleuze (1992) ile Crampton ve Elden (2007) bu bağlamda, Foucault'nun analizlerini genişleterek mekânın öznel ve toplumsal deneyimleri şekillendiren demokratik ve özgürleştirici potansiyelini vurgular. Bu çerçeve, mekânın iktidar ile özgürlük arasındaki ilişkisini anlamada güçlü bir kuramsal temel sunar.

Doreen Massey: Mekânda Çeşitlilik ve Demokratik Katılım

Doreen Massey, mekânı durağan bir yapı olarak değil, sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler aracılığıyla sürekli biçimlenen dinamik bir süreç olarak tanımlar (Massey, 2005). Bu yaklaşım, mekânın yalnızca inşa edilen işlevsel bir alan değil, farklı kimliklerin ve toplumsal geçmişlerin bir arada bulunabildiği sosyal bir alan olarak anlaşılmasını sağlar. Massey'e göre, demokratik mekânlar, çeşitlilik ve sosyal etkileşimi teşvik ederek bireylerin kimliklerini özgürce ifade edebildiği ve toplumsal diyalog kurabildiği bir ortam sunar (Massey, 1994). Bu durum, bireylerin sosyal bağlar kurmasını, kolektif aidiyet hissini geliştirmesini ve toplumsal hafızayı güçlendirmesini sağlar (Merrifield, 2013).

Mekânın toplumsal adalet ve eşitlik ilkeleriyle ilişkisini ele alan Massey, sosyal ve kültürel farklılıkların mekânsal organizasyon içinde görünür hâle geldiğini vurgular (Massey, 2013). Böylece demokratik mekânlar, sosyal eşitliği destekler ve toplumsal süreçlere katılımı kolaylaştırır (Harvey, 2000). Bu açıdan, mekânın iletişimsel boyutu, bireylerin kamusal alanda kendilerini ifade etme becerisiyle, farklı topluluklar arasında etkileşim ve anlayışı teşvik eder (Crampton ve Elden, 2007). McCormack'ın (2003, 2008) temsil ötesi yaklaşımı, mekânın bireyler arası etkileşim ve sosyal bağları güçlendiren bir deneyim alanı olarak sürekli biçimde yeniden üretildiğini açıklarken, Massey'nin mekânsal çeşitlilik anlayışıyla güçlü bir bağ kurar. Massey, demokratik mekânların bu özelliğinin kültürel karşılaşmalar ve toplumsal uyum için bir zemin sunduğunu belirtir (Massey, 2005). Benzer şekilde,

Anderson ve Harrison'un (2010) ve McCormack'ın (2008) mekânın dinamik yapısını vurgulayan analizleri, demokratik bir mekânın bireylerin bedensel ve duysal deneyimleri aracılığıyla çeşitliliği nasıl destekleyebileceğine dair kuramsal bir çerçeve sunar.

Massey'nin mekân ve toplumsal katılım anlayışı, fenomenolojik açıdan da değerli bir katkı sunar. Mekân, bireylerin öznel deneyimlerini zenginleştirirken, aidiyet ve kimlik oluşumunu destekleyen bir deneyim alanına dönüşür (Harvey, 2000; Merrifield, 2013). McCormack (2003) ile Anderson ve Harrison (2010), fenomenolojik perspektifte, mekânın bireylerin bedensel algılar ve sosyal etkileşimler yoluyla nasıl dinamik bir şekilde deneyimlendiğini açıklayarak Massey'nin mekânın demokratik değerleri güçlendiren bir alan olduğu fikrini destekler. Farklı sosyal grupların bir araya gelebildiği mekânlar, bireylerin mekânda var olma deneyimini derinleştirir ve mekânı demokratik değerlerin güçlendiği bir alan hâline getirir. Massey'nin (1994, 2005) mekânı, küresel etkileşimler ağı bağlamında, sosyal çeşitliliğe ve etkileşime açık bir yapı olarak tanımlaması, demokratik mekânların dinamik ve kapsayıcı bir yapıya sahip olması gerekliliğini vurgular.

Maurice Merleau-Ponty: Beden, Algı ve Demokratik Mekân

Maurice Merleau-Ponty, mekânı bireylerin bedenleri aracılığıyla deneyimledikleri, öznel bir varoluş alanı olarak tanımlar. Mekânsal algı, bireyin bedeniyle mekân arasında kurduğu anlamlı ve etkileşimli bağın ürünü olup, mekânı birey için kişisel bir anlam alanına dönüştürür (Merleau-Ponty, 1962). Bu bağlamda demokratik mekânlar, bireylerin bedensel ve algısal ihtiyaçlarını karşılayarak kendilerini özgürce ifade edebilecekleri bir deneyim alanı sunmalıdır (Merleau-Ponty, 1968).

Merleau-Ponty (2012)'ye göre, beden ve mekân arasındaki ilişki, bireylerin dünyayı bedensel deneyimleri aracılığıyla anlamlandırdığı gerçeğine dayanır. Benzer şekilde, McCormack (2008), mekânın duysal algılar ve bedensel hareketlerle şekillenerek kimlik ve aidiyet duygularını destekleyen bir alan hâline geldiğini savunur. Anderson ve Harrison (2010) ile McCormack (2008), bireylerin mekânı duysal ve bedensel deneyimlerle nasıl dinamik olarak yeniden ürettiğini vurgulayarak, demokratik mekânların duysal zenginlik ve bedensel özgürlük sunan bir yapı olarak tasarlanması gerektiğini belirtir. McCormack (2003), mekânın bireyler arası etkileşim ve sosyal bağlar üzerinden şekillendiğini, bireylerin mekânı sürekli yeniden üreten bir süreç içinde deneyimlediğini savunur. Demokratik mekânlar, bu süreçleri destekleyerek bireylerin hem özgürlük hem de aidiyet hissini pekiştirebilir.

Umbelino'nun (2017) mekânsal belleğe dair çalışmaları, mekânın yalnızca fiziksel bir ortam değil, bireylerin bedensel hafızasıyla anlam kazanan bir deneyim alanı olduğunu gösterir. Casey (1997) ise mekânın bireyler tarafından öznel deneyimler üzerinden anlamlandırılmasının, mekânı kişisel ve toplumsal anlamların bulunduğu bir alan hâline getirdiğini vurgular. Demokratik bir mekân, bireylerin duysal zenginlik sunan bir çevrede kendi mekânsal deneyimlerini inşa etmelerine ve mekânda var olma duygusunu derinleştirmelerine olanak tanır. Bu tür bir mekân, bireylerin öznel anlamlar bulmasını ve toplumsal katılımın mekânsal temellerini destekler.

Mekân, aynı zamanda toplumsal bağlamın şekillendiği ve bireylerin sosyal ilişkiler kurarak aidiyet geliştirdiği bir alan olarak işlev görür. Bu perspektifte demokratik mekânlar, bireylerin toplumsal kimliklerini güçlendirdiği, ifade özgürlüğünü desteklediği ve toplumsal katılım sağladığı bir deneyim alanı sunar (Merleau-Ponty, 1968). Merleau-Ponty'nin fenomenolojik bakışı, McCormack (2003) ile Anderson ve Harrison'un (2010) temsil ötesi yaklaşımlarıyla birleşerek, demokratik mekânların bireylerin bedensel ve algısal deneyimlerine duyarlı olması gerektiğini vurgular. Bu tür mekânlar, bireylerin öznel olarak bedensel hareketlerini özgürleştirir, özgür ve güvende hissetmelerine olanak tanır. Böylelikle mekân toplumsal uyumu destekleyen bir yapıya dönüşür (Merleau-Ponty, 2012).

David Seamon: Yaşam Alanı, Sosyal Bağlar ve Demokratik Mekân

David Seamon, mekânı bireylerin günlük yaşamları, sosyal etkileşimleri ve alışkanlıkları aracılığıyla anlam kazanan bir fenomen olarak ele alır. Ona göre mekân, bireylerin kimlik, aidiyet ve topluluk duygularını güçlendiren, duysal ve sosyal bağlarla şekillenen bir deneyim alanıdır (Seamon, 1979). Seamon'un *yaşam alanı* (lifeworld), *mekân-insan dansı* (place ballet) ve *çevresel bedenlenme* (environmental embodiment) kavramları, demokratik mekânların bireylerin toplumsal bağlarını ve özgür ifade alanlarını nasıl desteklemesi gerektiğini açıklayan güçlü bir fenomenolojik çerçeve sunar (Seamon, 1979, 1980, 2023a).

Yaşam alanı, bireylerin mekânda kendilerini güvende hissettiği, sosyal bağlar kurduğu ve alışkanlıklarıyla anlam kazandırdığı bir ortamdır. Bu kavram, mekânın bireyler için yalnızca fiziksel değil, öznel bir anlam taşıyan bir varoluş alanı olarak işlev görmesini sağlar (Seamon, 1979). Demokratik mekânlar, bu ihtiyaçlara yanıt vererek bireylerin kendilerini ifade edebilecekleri güvenli ve özgür alanlar sunmalıdır. Seamon'un bu yaklaşımı, mekânın bireyler üzerindeki öznel etkisini ve toplumsal bağlamını netleştirir.

Mekân-insan dansı, bireylerin mekânda tekrar eden hareketleri ve sosyal etkileşimleriyle oluşan ritmik bir akışı ifade eder. Bu süreç, bireylerin topluluk duygusunu pekiştirerek sosyal bağlarını güçlendirmesini vurgular (Seamon, 1980). Demokratik mekânlar, bireylerin bu tür ritmik etkileşimlerle topluluk duygusunu geliştirebileceği ortamlar sunarak, bireylerin birlikte var olma deneyimlerini desteklemelidir.

Çevresel bedenlenme, mekânın bireylerin bedensel deneyimleri ve duysal algıları üzerinden bütüncül bir anlam kazandığını açıklar. Bu kavram, bireylerin mekânda bedensel ve duysal bir uyum içinde var olmasını destekler (Seamon, 2023a). Demokratik mekânlar, bireylerin bedensel ve duysal ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde tasarlanmalı, onların kendilerini güvende ve özgür hissetmelerine olanak tanımalıdır.

Seamon'un fenomenolojik çerçevesi, demokratik mekânların bireylerin kendilerini özgürce ifade ettiği, toplumsal bağlar kurduğu ve aidiyet geliştirdiği, duysal ve sosyal açıdan zengin birer deneyim alanı olarak tasarlanması gerektiğini vurgular. Bu anlayış, mekânın bireyler ve topluluklar için sosyal, kültürel ve iletişimsel bağlamda birleştirici bir unsur olmasını mümkün kılar (Seamon, 1979; 1980; 2023a).

Nigel Thrift: Temsil Ötesi Teori ve Demokratik Mekânın Dinamik Yapısı

Nigel Thrift, mekânı sabit bir yapıdan ziyade, bireylerin gündelik pratikleri, bedensel deneyimleri ve duysal etkileşimleriyle sürekli olarak yeniden biçimlenen dinamik bir süreç olarak tanımlar. *Temsil Ötesi Teori* (Non-Representational Theory) çerçevesinde, mekânın bireylerin bedensel hareketleri ve toplumsal etkileşimleriyle şekillenen bir fenomen olduğunu savunur (Thrift, 2008). Bu yaklaşım, demokratik mekânların bireyler arası sosyal bağları güçlendiren ve topluluklar arası diyalogu teşvik eden bir yapı olarak tasarlanması gerektiğini ortaya koyar. Thrift'in yorumları, mekânın duysal deneyimler ve performatif eylemler aracılığıyla sürekli yeniden üretildiğini savunan diğer çalışmalarla da örtüşmektedir (Uysal ve Güngör, 2016).

Thrift'in mekânsallık anlayışı üç temel yaklaşımı kapsar: bedensel ve duysal etkileşimler, gündelik pratikler ve sosyal katılım, ve katılımcı mekân algısı. İlk olarak, Thrift, mekânın bireylerin duysal ve bedensel deneyimlerinden türeyen bir anlam taşıdığını vurgular (Thrift, 2008). Anderson ve Harrison (2010), mekânın duysal deneyimler ve ritmik hareketlerle sürekli olarak yeniden üretildiğini savunarak, demokratik mekânların bireylerin kendilerini bedensel, duysal ve duysal olarak özgür hissedebilecekleri alanlar sunması gerektiğini belirtir. Bu perspektif, mekânın öznel boyutunu demokratik değerlerle ilişkilendirir.

İkinci olarak, Thrift'e göre mekân, bireylerin gündelik pratikleri ve toplumsal etkileşimleri aracılığıyla sürekli biçimlenir; böylece mekân, bireylerin toplumsal anlamlar yüklediği dinamik bir alan hâline gelir (Thrift, 2008). McCormack (2003), bu süreçlerin mekânın ritmik ve performatif boyutlarıyla nasıl dinamik hâle geldiğini açıklar. Demokratik mekânlar, bireylerin bir araya gelip sosyal ilişkiler kurmasına olanak tanıyan ve bu etkileşimler aracılığıyla toplumsal katılımı güçlendiren ortamlar sunmalıdır. Bu, mekânın sosyal ve toplumsal boyutunu öne çıkarır ve onun bir yeniden üretim süreci olduğunu vurgular.

Son olarak, Thrift, mekânın bireylerin etkileşimleri ve katılımı yoluyla anlam kazandığını savunur (Thrift, 2008). Demokratik bir mekân, bireylerin özgürce kendilerini ifade edebildikleri ve toplumsal çeşitliliği kabul eden bir yapı sunmalıdır. Anderson ve Harrison'un (2010) mekânın sürekli bir oluş süreci olduğunu vurgulayan çalışmaları, Thrift'in demokratik mekân anlayışını daha geniş bir çerçeveye oturtur.

Thrift'in temsil ötesi teorisi, demokratik mekânların bireylerin bedensel ve duysal deneyimlerini, gündelik pratiklerini ve sosyal etkileşimlerini desteklemesi gerektiğini savunur. Bu mekânlar, bireylerin özgürce hareket ettiği, toplumsal katılımın teşvik edildiği ve farklı algısal deneyimlere olanak tanıyan dinamik yapılar olarak kurgulanmalıdır. Thrift'in anlayışı, mekânın dinamik doğasını vurgularken, demokratik değerleri destekleyen mekânsal tasarımlar için kapsamlı bir fenomenolojik çerçeve sunar (Thrift, 2008; Anderson ve Harrison, 2010; McCormack, 2003).

Her bir teorisyen, mekânsallık kavramını kendi özgün perspektifleri doğrultusunda ele alarak, mekânın yalnızca yapısal somut bir varlık olmadığını; toplumsal dinamiklerin, kimlik oluşumunun, bireysel ifadelerin ve sosyal bağların şekillendiği bir deneyim alanı olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda, mekân, bireylerin kendilerini ifade edebileceği, toplumsal bağlar kurabileceği ve demokratik katılım süreçlerine aktif olarak dâhil olabileceği bir alan olarak yeniden tanımlanmaktadır.

Teorisyenlerin yaklaşımları, mekânsallığın demokratik değerlerin inşasında ve toplumsal bağların güçlendirilmesinde nasıl bir rol oynayabileceğine dair kapsamlı bir kuramsal temel sunmaktadır. Mekânsallık, bu bağlamda yalnızca toplumsal ve kültürel bir bağlamda değil, aynı zamanda bireylerin bedensel ve öznel deneyimlerini içeren bir fenomenolojik çerçevede ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, mekânın çok boyutlu doğasını vurgulayarak, birey ve toplum arasındaki dinamik etkileşimlerin daha iyi anlaşılmasına olanak tanımaktadır.

Mekânsallık kavramının öznel, toplumsal, kültürel ve iletişimsel boyutları, teorisyenlerin çalışmalarında belirgin şekilde öne çıkmaktadır. Bu boyutlar, demokratik mekânların bireylerin kimlik, aidiyet ve toplumsal katılım gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir yapı sunmasını sağlamaktadır. Ayrıca, fenomenolojik yaklaşımlar, mekânın bireyler için yalnızca işlevsel ve görsel bir alan olmadığını; duysal, algısal ve sosyal deneyimlerle zenginleşen bir varoluş alanı sunduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada ele alınan teorisyenler, demokratik mekân kavramını farklı boyutlarıyla anlamak için seçilmiş ve bu seçim, mekânsallığın çok boyutlu ve dinamik yapısına teorik ve metodolojik olarak en uygun perspektifleri sunmaları esasına dayandırılmıştır. Bu teorisyenlerin yaklaşımları, mekânı salt fiziksel bir çevre olarak değil, bireylerin öznel deneyimlerinden toplumsal etkileşimlere, iktidar dinamiklerinden bedensel ve algısal deneyimlere kadar farklı perspektiflerden ele aldıkları için tercih edilmiştir. Böylece demokratik mekân tasarımına yönelik hem teorik analizlere hem de uygulama odaklı metodolojik yaklaşımlara güçlü bir temel sağlanmıştır.

Aşağıdaki tablo (Tablo 1), her bir teorisyenin mekânsallık kavramına yönelik yaklaşımını, bu yaklaşımların demokratik değerlerle olan ilişkisini ve fenomenolojik çerçevede mekânla nasıl kuramsal ilişki kurulabildiğini özetlemektedir. Bu tablo, mekânsallığın bireysel ve toplumsal bağlamlarda nasıl anlam kazandığını sistematik bir şekilde göstermekte ve mekânın demokratik potansiyeline dair güçlü bir kuramsal çerçeve sunmaktadır.

Tablo 1. Teorisyenlerin Mekânsallık, Demokrasi ve Fenomenoloji Bağlamında Mekân Yaklaşımları

Teorisyen	Temel Kavramlar	Mekânsallık	Demokrasi Bağlantısı	Fenomenolojik Bağlantı
Henri Lefebvre	Algılanan Mekân, Temsil Edilen Mekân, Yaşanan Mekân	Toplumsal ilişkiler ve pratiklerle şekillenen çok katmanlı bir ortamdır.	Katılımı, toplulukların ifade alanlarını ve aidiyet hissini destekler.	Bireysel ve toplumsal anlam katmanlarını vurgular.
Michel Foucault	Disiplin Mekanizmaları, Sosyal Kontrol	İktidar ve kontrol yapılarını barındıran bir düzenleme aracıdır.	Mekânların iktidar ve kontrol mekanizmalarına direnç gösterebilmesi gerektiğini vurgular.	Mekânın disiplin ve iktidar yapıları üzerindeki etkisini analiz eder.
Doreen Massey	Mekânda Çeşitlilik	Farklı sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin kesişim noktasıdır.	Çeşitliliği ve adaleti destekler.	Toplumsal bağlamda kimliklerin ve etkileşimlerin şekillenmesini inceler.
Maurice Merleau-Ponty	Beden ve Mekânsal Algı	Bedenin dünyayla etkileşimleri üzerinden algılanan bir deneyim alanıdır.	Bireylerin bedensel ve algısal deneyimlerine uyumu vurgular.	Bedenin duyuşsal algılarla mekâna bağlanmasını açıklar.
David Seamon	Yaşam Alanı, (Lifeworld), Mekân-İnsan Dansı (Place Ballet)	Bireylerin günlük pratikleri ve sosyal bağlarıyla anlam kazanan bir alandır.	Sosyal bağların güçlenmesini ve bireylerin katılımını teşvik eder.	Günlük yaşam pratikleriyle mekân ilişkisini analiz eder.
Nigel Thrift	Temsil Ötesi Teori, Katılımcı Mekân Algısı	Bireylerin günlük deneyimlerinin sürekli şekillendiği bir süreçtir.	Katılımcı tasarımı destekleyen mekânsal düzenlemeleri teşvik eder.	Gündelik pratiklerin mekânsal etkilerini değerlendirir.

Tablo 1, teorisyenlerin mekânsallık kavramına yönelik yaklaşımlarını, bu tanımların demokratik süreçlerle bağlantılarını ve fenomenolojik çerçevede ele alınışını kapsamlı bir şekilde özetlemektedir. Mekânsallığın çok boyutlu yapısı, fenomenolojik analizlerin yapılandırılmasını karmaşıktır. Bu boyutların anlaşılması, demokratik mekânların mimarlık ve kentsel tasarımda nasıl desteklenebileceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Demokrasiye katkı sağlayacak mekânların tasarımında, mekânsal bileşenlerin öznel, toplumsal, kültürel ve iletişimsel boyutlar kapsamında ele alınması kritik bir öneme sahiptir. Teorisyenlerin yaklaşımlarında öne çıkan bu boyutlar, demokratik değerlerin mekân aracılığıyla nasıl somutlaştırılabileceğine dair rehberlik sağlayabilir. Ancak bu boyutların her birinin çok katmanlı yapısı göz önünde bulundurulmalıdır. Mekânsallığın bu boyutlarına yönelik temel dinamiklerin incelenmesi, demokratik mekânların tasarımı için kapsamlı ve etkili stratejiler geliştirme potansiyeli taşımaktadır.

Bu bağlamda, ikinci bölümde mekânsallığın öznel, toplumsal, kültürel ve iletişimsel boyutları, teorisyenlerin yaklaşımları ışığında ve her bir boyutun içerdiği temel dinamikler üzerinden detaylı bir şekilde analiz edilecektir. Bu analiz, demokratik değerlerin mimarlık ve kentsel tasarım bağlamında mekân aracılığıyla nasıl ifade edilebileceğini anlamaya yönelik bir metodoloji geliştirme amacı taşımaktadır. Üçüncü bölümde ise mekânsallığın dinamiklerini ölçmeye yönelik metodolojik öneriler sunulacaktır. Bu çerçevede, fenomenolojik yaklaşımların sunduğu yeni perspektiflerden yararlanılmıştır. Söz konusu öneriler, demokratik mekânların tasarımına dair daha bütüncül ve kapsayıcı yaklaşımlar geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Mekânsallığın Boyutları ve Temel Dinamikler

Mekânsallık, bireylerin mekânla kurduğu çok yönlü ve katmanlı ilişkiler aracılığıyla anlam kazanan dinamik bir yapıdır. İlk bölümde ele alınan teorisyenler, mekânın yalnızca yapısal bir çevre olmanın ötesine geçtiğini; öznel, toplumsal, kültürel ve iletişimsel bağlamlarda bireyler arası etkileşimlerle şekillenen zengin bir deneyim alanı

sunduğunu göstermiştir. Bu dört temel boyut, mekânsal deneyimlerin farklı yönlerini kavramamızı sağlarken, her biri belirli dinamikleri içerir ve fenomenolojik yaklaşımlar aracılığıyla daha derinlemesine incelenebilir.

Bu bölümde, mekânsallığın öznel, toplumsal, kültürel ve iletişimsel boyutları detaylı bir şekilde ele alınacak ve her bir boyutun demokratik değerlere katkı sağlayan temel dinamikleri incelenecektir. Öznel boyut, bireylerin mekâna yüklediği anlam ve aidiyet duygularıyla; toplumsal boyut, sosyal etkileşimler ve demokratik katılım süreçleriyle; kültürel boyut, tarihsel ve kolektif hafızanın yansımalarıyla; iletişimsel boyut ise bireyler arası diyalog ve etkileşim süreçleriyle ilişkilendirilmektedir. Bu boyutlar, demokratik mekânların bireylerin toplumsal katılımını, aidiyet hislerini ve kendilerini ifade etmelerini destekleyen temel bir çerçeve sunmaktadır.

Mekânsal dinamiklerin ölçülebilirliği, demokratik değerleri pekiştiren mekânsal tasarımların geliştirilmesine olanak tanıyacak stratejik bir potansiyel taşımaktadır. Bu dinamiklerin belirlenmesi ve analiz edilmesi, demokratik mekânların teorik ve pratik temellerini sağlamlaştırabilir. Üçüncü bölümde, bu dinamiklerin fenomenolojik bir yaklaşımla nasıl incelenebileceği ve mekânsal boyutların derinlemesine anlaşılmasına nasıl katkıda bulunabileceği ele alınacaktır.

Öznel Boyut: Yer Duygusu ve Öznellik

Öznel boyut, bireylerin mekânla kurdukları duygusal ve bilişsel bağları, yani yer duygusu ve öznelliği içerir. Yer duygusu, bireylerin mekânda hissettikleri aidiyet, güven ve bağlılık hislerini ifade ederken; öznellik, bireylerin mekânı algılama ve anlamlandırma süreçlerini kapsar. Tuan'ın "topophilia" ve Relph'in "place and placelessness" çalışmaları, yer duygusunun bireylerin mekânsal deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini vurgular (Tuan, 1990; Relph, 1976). Lefebvre'nin "algılanan mekân" ve "yaşanan mekân" kavramları, bireylerin mekâna toplumsal bağlamlarda yüklediği anlamların önemini açıklarken; Merleau-Ponty, bedenin dünyayla doğrudan ilişkisi üzerinden mekân algısının öznelliği nasıl inşa ettiğini ortaya koyar (Lefebvre, 1991; Merleau-Ponty, 2012).

David Seamon'un "place ballet" kavramı, ritmik sosyal etkileşimlerin bireylerin mekânla bağ kurmasını ve aidiyet geliştirmesini destekleyerek demokratik mekânların sosyal bağları nasıl güçlendirdiğini açıklar (Seamon, 1980). Umbelino'nun (2017) mekânsal bellek çalışmaları, mekânın bireylerin bedensel hafızasında kalıcı bir yer edinerek anlam kazandığını ve bu geçmiş deneyimlerden beslenen yer duygusunun bireylerin kimlik ve aidiyet süreçlerinde kritik bir rol oynadığını vurgular. Anderson ve Harrison'un (2010) Temsil Ötesi Teori yaklaşımları, yer duygusunun toplumsal pratiklerle sürekli yeniden üretildiğini vurgularken; McCormack (2003), mekânın gündelik pratikler ve duygusal deneyimler yoluyla yeniden üretiminin bireylerin mekânla bağlarını nasıl zenginleştirdiğini inceler. Bu yaklaşımlar, bireylerin kendilerini ifade edebildiği ve toplumsal bağlar kurabildiği demokratik mekânların tasarımına katkı sağlar.

Demokratik mekânlarla ilişkilendirildiğinde, yer duygusu bireylerin kendilerini güvende hissederek demokratik katılım süreçlerine dâhil olmalarını sağlarken; öznellik, bireylerin kimliklerini ve ifadelerini görünür kılar. Massey'nin mekânsal çeşitlilik kavramı, demokratik mekânların farklı öznelliklere olanak tanımasını vurgularken; Thrift'in "temsil ötesi teorileri" gündelik pratiklerin demokratik alan yaratmadaki önemini destekler (Massey, 2005; Thrift, 2008). Foucault'nun sosyal kontrol analizleri, bireylerin öznelliklerini koruyarak demokratik süreçleri destekleme potansiyelini açığa çıkarır (Foucault, 1995).

Toplumsal Boyut: Toplumsal Etkileşimler ve Sosyal Bağlar

Toplumsal boyut, mekânın sosyal etkileşimlerle demokratik süreçlere katkısını ele alır. Lefebvre'nin "yaşanan mekân" kavramı, mekânın yalnızca yapısal bir form olmadığını, sosyal ilişkilerin ve toplumsal dinamiklerin şekillendiği bir bağlam olduğunu vurgularken demokratik mekânların sosyal bağları destekleyici işlevini ön plana çıkarır (Lefebvre, 1991). Massey'nin "mekânsal çeşitlilik" kavramı, farklı grupların demokratik katılımı artıran etkileşimlerini ifade eder (Massey, 2005).

Merleau-Ponty, mekânın beden aracılığıyla duygusal olarak algılandığını ve bu algının sosyal etkileşimleri şekillendiren bir temel sunduğunu açıklayarak, demokratik mekânların bireyler arası bağları nasıl zenginleştirebileceğine dair önemli bir fenomenolojik çerçeve sunar (Merleau-Ponty, 2012). Seamon'un "place ballet" kavramı, mekândaki ritmik sosyal etkileşimlerin bireylerin aidiyet duygusunu güçlendirerek toplumsal dayanışmayı artırdığını ve demokratik katılımı teşvik ettiğini açıklar (Seamon, 1980).

Thrift'in (2008) "temsil ötesi teoriler" yaklaşımı ve McCormack'in (2008) bedensel hareketler ve ritmik etkileşimlerle mekânın yeniden üretimine dair analizi, demokratik bağların temelini oluşturan dinamik bir yapı önerir. Anderson ve Harrison (2010), mekânı beden, duygu ve sosyal pratiklerin bir etkileşim alanı olarak ele alarak, demokratik süreçleri destekleyen işlevsel bir bağlam sunduğunu belirtir. McCormack (2003), mekânın gündelik pratikler ve duygusal deneyimlerle sürekli yeniden üretimini inceleyerek, sosyal bağların demokratik mekânlarda nasıl güçlendiğini ortaya koyar.

Foucault'nun sosyo-kontrol analizleri, mekânın hem sosyal etkileşimleri sınırlayan hem de bu sınırlamalara direnç geliştiren bir alan olarak işlev gördüğünü ortaya koyar (Foucault, 1995). Lefebvre'nin sosyal ilişkilerin mekânsal tezahürüne dair yaklaşımları (Lefebvre, 1991) ve Massey'nin sosyal çeşitliliğin mekânsal düzenlemelere entegrasyonu konusundaki analizleri (Massey, 2005), demokratik mekânların toplumsal bağları güçlendirmedeki rolünü açıkça gösterir. Merleau-Ponty'nin fenomenolojik yaklaşımı (Merleau-Ponty, 2012), bireylerin mekânsal deneyimlerinin demokratik süreçlere katkısını anlamak için kritik bir perspektif sunar. Thrift (2008), Seamon (1980) ve McCormack (2003) ise gündelik pratikler ve ritmik etkileşimlerin sosyal bağları güçlendirerek demokratik mekânların tasarımını destekleyen unsurlar olduğunu açıklar.

Kültürel Boyut: Bellek/Hatırlama ve Kültürel Anlamlar

Kültürel boyut, mekânın toplumsal bellek ve kültürel anlamlarla kimlik ve kolektif hafıza üzerindeki etkisini inceler. Lefebvre'nin "temsil edilen mekân" kavramı, kültürel belleğin mekâna yansıtılarak toplumsal hafızayı desteklediğini vurgular (Lefebvre, 1991). Nora'nın "hafıza mekânları" (lieux de mémoire) kavramı, mekânların geçmişle bağ kurarak topluluk kimliğini koruyan bir araç işlevi gördüğünü açıklar (Nora, 1989). Halbwachs, kolektif hafızanın toplumsal çerçevelerle mekânda yeniden üretildiğini ve bu sürecin toplumsal uyumu artırdığını belirtir (Halbwachs, 1992).

Merleau-Ponty, bedenin dünyayla kurduğu algısal bağın, mekânı deneyim ve hafızanın dinamik bir alanına dönüştürdüğünü savunur; bu süreç, bireylerin mekânsal deneyimleriyle kimlik ve toplumsal bellek arasındaki ilişkiyi güçlendirir (Merleau-Ponty, 2012). Casey'nin mekânsal bellek analizi, mekânın geçmişin yeniden anlamlandırıldığı bir deneyim alanı olarak bireylerin duygusal ve kimlikli bağlarını desteklediğini ortaya koyar (Casey, 1997).

Seamon'un "place ballet" ve "lifeworld" kavramları, tekrarlanan pratikler ve sosyal etkileşimler yoluyla kültürel değerlerin mekânda yaşatılarak demokratik süreçlere bağlanmasını açıklar (Seamon, 2018). Thrift'in "temsil ötesi teori" yaklaşımı, mekânın bellek ve kültürel anlamları yeniden üretmekle demokratik katılımı teşvik ettiğini belirtir (Thrift, 2008). Anderson ve Harrison (2010) ise mekânın beden, duygu ve pratiklerin etkileşim alanı olarak toplumsal belleği şekillendiren bir bağlam sunduğunu ifade eder. McCormack (2003), mekânın gündelik pratikler ve duygusal deneyimlerle yeniden üretildiğini açıklayarak, bellek ve anlamın dinamik bir yapı olarak mekânda nasıl sürdürüldüğünü derinleştirir.

Massey'nin "çeşitliliğin mekânsallığı" kuramı, toplumsal belleğin farklı perspektiflerle zenginleştirilmesini teşvik ederek demokratik bir hafıza mekânı oluşturma anlamını vurgular (Massey, 2005). Foucault, mekânın bireylerin tarihsel ve kültürel kimliklerini ifade etme aracı olarak demokratik katılımı destekleyen bir yapı sunduğunu belirtir (Foucault, 1995). Bu bağlamda, Lefebvre, Thrift, Merleau-Ponty, Casey ve diğer teorisyenlerin yaklaşımları, mekânsal düzenlemeler yoluyla kültürel anlamların ve belleğin demokratik süreçlerle bütünleştirilebileceğini açıkça göstermektedir.

İletişimsel Boyut: İletişim ve Diyalog

İletişimsel boyut, mekânın bireyler ve topluluklar arasındaki etkileşim ve diyalog süreçlerini destekleme potansiyelini inceler. Lefebvre'nin "yaşanan mekân" kavramı, mekânın inşa edilen bir yapı olmanın ötesinde, bireyler arası iletişim ve etkileşimin gerçekleştiği bir bağlam sunduğunu ortaya koyar (Lefebvre, 1991). Massey'nin "çeşitliliğin mekânsallığı" yaklaşımı, farklı sosyal ve kültürel grupların bir araya gelerek demokratik süreçleri zenginleştiren diyaloglar oluşturmaya olanak tanıyan mekânların önemine dikkat çeker (Massey, 2005).

Merleau-Ponty'nin fenomenolojik yaklaşımı, bireylerin duyuşal ve bedensel algılar yoluyla mekânla ilişki kurduğunu ve bu ilişkinin sosyal bağları derinleştirerek demokratik süreçleri desteklediğini vurgular (Merleau-Ponty, 2012). Foucault ise mekânın sosyal kontrol ve güç ilişkilerini şekillendirme potansiyeline dikkat çeker; bu, bireylerin iletişim ve etkileşim yoluyla bu kontrol yapılarına direnç geliştirebileceğini gösterir (Foucault, 1995).

Seamon'un "place ballet" kavramı, düzenli sosyal etkileşimlerin mekânı iletişim ve toplumsal bağların güçlendiği bir alan hâline dönüştürdüğünü vurgularken (Seamon, 1980), Thrift'in "temsili ötesi teoriler" yaklaşımı ve McCormack'ın (2008) mekânın bedensel hareketler ve duyuşal algılarla zenginleştiği fikri, demokratik bir ortamın oluşumunu destekler. McCormack'ın (2003) mekânın ritmik etkileşimler ve gündelik pratikler yoluyla sürekli yeniden üretildiğine dair analizi, mekânın toplumsal bağları güçlendiren bir alan olarak işlevselliğini açıkça ortaya koyar.

Bu bağlamda, iletişim ve diyalog, bireylerin sosyal bağlarını güçlendiren ve demokratik katılımı destekleyen mekânsal dinamikler olarak, mekânsallığın demokratik değerlerle uyumlu bir çerçeve oluşturmada kilit bir rol oynar (Lefebvre, 1991; Massey, 2005; Merleau-Ponty, 2012; Foucault, 1995; Thrift, 2008; McCormack, 2003, 2008; Seamon, 1980).

Bu bölümde, mekânsallığın dört ana boyutu (özel, toplumsal, kültürel ve iletişimsel) ve her bir boyutun temel dinamikleri olan yer duygusu, öznellik, toplumsal etkileşimler, sosyal bağlar, bellek/hatırlama, kültürel anlamlar, iletişim ve diyalog ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu boyutlar ve dinamikler, mekânsallığın bireylerin mekânla kurduğu ilişkiler üzerinden nasıl demokratik değerlere katkı sağlayabileceğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Aşağıdaki tablo (Tablo 2), her bir dinamiğin ilgili teorisyenler tarafından nasıl açıklandığını ve bu açıklamaların demokratik süreçlerle olan ilişkilerini özetlemektedir. Bu özet tablo, mekânsallığın boyutlarının ve dinamiklerinin, mimarlık ve kentsel tasarımda demokratik süreçleri desteklemek amacıyla nasıl kullanılabileceğine dair teorik bir çerçeve sunmaktadır.

Tablo 2. Mekânsal Dinamikler ve Demokrasi: Teorik Çerçeve

Mekânsallık Boyutu	Dinamik	En Güçlü Kuramsal Katkı Sağlayan Teorisyenler	Tanım	Demokrasiyle İlişkisi
Özel Boyut	Yer Duygusu	Tuan, Relph, Seamon, Lefebvre	Mekânda aidiyet, güven ve bağlılık üzerinden bireysel deneyimlerin anlam kazanması	Demokratik katılımı artıran bireysel ifadeler ve sosyal bağları güçlendiren aidiyet duygusu
	Öznellik	Merleau-Ponty, Lefebvre, Thrift	Mekânsal algı ve anlamlandırma süreçleriyle kimlik ve bireysel deneyimlerin inşası	Farklı kimliklerin bir arada var olmasını destekleyen demokratik bir zemin
Toplumsal Boyut	Toplumsal Etkileşim	Lefebvre, Massey, Seamon, Thrift	Mekânsal düzenlemeler yoluyla bireyler arası sosyal bağların geliştirilmesi	Sosyal etkileşimleri, dayanışmayı artırarak demokratik süreçlere katkı sağlayan mekânsal bağlamlar
	Sosyal Bağlar	Massey, Seamon, Foucault, Thrift	Toplumsal bütünleşme ve dayanışma kapasitesini artıran ilişkiler	Toplumsal katılımı güçlendirerek demokratik değerlerin inşasına katkı sağlayan dayanışma
Kültürel Boyut	Bellek / Hatırlama	Assmann, Nora, Lefebvre, Seamon, Thrift	Toplumsal bellek ve tarihsel süreçlerin içinde anlam kazanması	Demokratik değerlerin korunmasını ve hafızanın sürekliliğini destekleyen mekânsal perspektifler
	Kültürel Anlamlar	Lefebvre, Massey, Thrift, Casey	Kimlik ve kültürel değerlerle ilişkilenen mekânsal semboller	Kültürel çeşitliliği destekleyen demokratik bağlamlar
İletişimsel Boyut	İletişim ve Diyalog	Lefebvre, Massey, Seamon, Thrift, McCormack	Mekânsal düzenlemelerle bilgi alışverişi ve diyalog süreçlerinin desteklenmesi	Farklı gruplar arasında diyalog ve etkileşimi sağlayan demokratik bir ortam

Yukarıdaki tablo (Tablo 2), mekânsallığın öznel, toplumsal, kültürel ve iletişimsel boyutlarının demokratik mekânların anlaşılmasındaki rolünü kuramsal olarak ortaya koymaktadır. Bu boyutlar, mimari mekânların demokratik katılımı teşvik etme, toplumsal bağları güçlendirme ve bireylerin kendilerini özgürce ifade etmelerine olanak tanıma potansiyeline işaret etmektedir.

Fenomenolojik yaklaşım, bireylerin mekânsal deneyimlerini anlamaya odaklanır. Mekânın maddi bir varlık olmasından öte, bireysel algılar ve deneyimlerle şekillenen dinamik bir süreç olduğunu vurgular. Bu makalede öne sürülen hipotez, bireysel deneyimlerin mekânsallık kavramı bağlamında sosyal bağlarla bütünleşmesinin, demokratik değerlerle uyumlu mekân tasarımları açısından bir temel oluşturabileceğidir. Bu bağlamda, fenomenolojik analizler, bireysel deneyimlerin mekânsallıkla sosyal bağlar üzerinden bütünleşmesini anlamak için mekânsallık dinamiklerinin demokratik mekânların oluşturulmasındaki rolünü sorgulayan güçlü yöntemler sunabilir.

Fenomenolojik Yaklaşımla Mekânsallık Dinamiklerinin Analizi

İkinci bölümde ele alınan mekânsallık boyutları (öznel, toplumsal, kültürel ve iletişimsel) ve dinamikler, demokratik değerlere uygun mekân tasarımlarına yönelik temel bir altyapı sunmaktadır. Fenomenolojik yaklaşım, mekânı yalnızca işlevsel bir unsur, görsel ve estetik bir değer değil, bireylerin algıları, beden aracılığıyla deneyimleri ve toplumsal bağlarla anlam kazanan dinamik bir olgu olarak ele alır. Husserl, Heidegger ve Merleau-Ponty'nin fenomenolojik düşünceleri, mekânın bireysel algılar, beden aracılığıyla deneyimler ve toplumsal bağlarla nasıl anlam kazandığını incelemektedir (Husserl, 1983; Heidegger, 1962; Merleau-Ponty, 1962). Bu düşünceler, mekânsallık dinamiklerinin bireyler ve toplumlar üzerindeki etkilerini anlamak için teorik bir temel sunar.

Husserl'in özne-merkezli fenomenolojisi, bireylerin mekânsal algılarının ve deneyimlerinin içsel yapısını inceler ve demokratik mekân tasarımlarında bireysel deneyimlerin nasıl dikkate alınabileceğine yönelik çerçeveler sunar (Husserl, 1983; Seamon, 2000). Bu anlayış, bireylerin öznel deneyimlerini insan odaklı demokratik mekân tasarımı için kritik bir bileşen olarak değerlendirmeyi sağlar (Seamon, 2023b). Malpas'ın mekân ve yer ilişkisine dair çalışmaları, bu öznel deneyimlerin demokratik süreçlere nasıl mekânsal bağlam kazandırabileceğini anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır (Malpas, 2018).

Merleau-Ponty, beden ve mekân algısı üzerine yaptığı çalışmalarla, mekânın yapılandırılmış bir fiziki ortam olmanın ötesinde, aynı zamanda bireylerin duyuşsal, algısal ve sosyal deneyimleriyle anlam kazanan bir alan olduğunu vurgular (Merleau-Ponty, 1962). Çağdaş yorumlar ise, Merleau-Ponty'nin bu görüşlerini genişleterek, mekânın bireylerin bedensel ve algısal deneyimlerine uyum sağlaması gerektiğini ve bu yaklaşımın demokratik mekân tasarımında temel bir rehber olabileceğini göstermektedir (Burke ve van der Veken, 2002; Hale, 2016; Plot, 2014).

Heidegger'in "dünya-içinde-varlık" (being-in-the-world) kavramı, mekânı bireylerin varoluşlarını deneyimledikleri ve anlam yükledikleri bir alan olarak tanımlar (Heidegger, 1962). Bu anlayış, demokratik mekânların yalnızca işlevsel geçiş alanları değil, aynı zamanda bireylerin kendilerini ifade edebileceği, toplumsal bağlar kurabileceği ve aidiyet hissi geliştirebileceği çok yönlü deneyim alanları olarak tasarlanması gerektiğini öne çıkarır. Heidegger'in bu görüşlerine dair çağdaş analizler, mekânın insan deneyimindeki yerini derinlemesine inceleyerek, demokratik tasarıma yönelik yeni perspektifler sunmaktadır (Barnett, 2011; Malpas, 2006).

Bu yaklaşımlar, mekânsallığın dört boyutundaki dinamiklerin analizinde fenomenolojinin güçlü bir metodolojik çerçeve sunma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Fenomenoloji, mekânın bireylerle olan ilişkisini anlamada bireysel algıları ve toplumsal bağları bir arada ele alarak, demokratik süreçlerin mekânsal deneyimlerle ilişkilendirilmesini mümkün kılacak şekilde mekânsal dinamiklerin ayrıntılı analizi için yöntemler geliştirme potansiyeli taşır. Bu bağlamda yapılacak analizlerin, demokratik katılımı, ifade özgürlüğünü ve toplumsal bağları destekleyen mekânsal stratejilerin nasıl şekillendirilebileceğine dair derinlemesine içgörüler sağlayabileceği düşünülmektedir.

Fenomenolojik Yöntemler ve Mekânsal Dinamiklerin Analizi

Fenomenolojik yöntemler, mekânın bireylerin öznel deneyimleri, sosyal bağları ve kültürel değerleri üzerinden nasıl anlam kazandığını analiz etmeyi hedefler. Bu yöntemler, demokratik değerlerin mekânsal tasarımlar yoluyla desteklenmesi amacıyla, mekânsallık dinamiklerini anlamaya yönelik güçlü araçlar sunar. Bu bölümde, derinlemesine gözlem, betimleyici analiz, katılımcı gözlem ve görüşme gibi tekniklerin mekânsal dinamiklerin analizindeki işlevi ele alınacaktır. Özellikle, bu yöntemlerin demokratik mekân tasarımı yaklaşımlarına katkıları üzerinde durulacaktır.

Öznel Boyut: Yer Duygusu ve Öznellik

Öznel boyut, bireylerin mekâna dair kişisel algılarını ve mekânla kurdukları özel bağları kapsayarak, demokratik bir mekân deneyimi için temel oluşturan yer duygusu ve öznellik gibi dinamikleri içerir. Lefebvre'nin yaşanan mekân (lived space) kavramında olduğu gibi, mekân, bireylerin günlük deneyimleriyle zenginleşir ve anlam kazanır (Lefebvre, 1991; Harvey, 2017). Bu nedenle, demokratik bir mekân tasarımında yer duygusu, bireylerin kendilerini ifade edebilmelerine olanak tanıyan bir yapı sunar ve aidiyet hissinin güçlendirir (Tuan, 1990; Seamon, 2023a, 2023b).

Öznel deneyimlerin analizi için kullanılan fenomenolojik yöntemler, bireylerin kendilerini ait hissedebilecekleri ve özgürce ifade edebilecekleri demokratik mekânlar yaratmaya katkı sağlayabilir (Giorgi, 2009; Kvale ve Brinkmann, 2014):

- *Derinlemesine Görüşme:* Bu yöntem, bireylerin mekânla kurdukları kişisel bağları, mekân algılarını ve duygusal deneyimlerini anlamayı hedefler. Demokratik bir mekânın bireylerde aidiyet duygusunu nasıl pekiştirebileceğini değerlendirmek açısından önem taşır (Seamon, 1979; Manzo ve Devine-Wright, 2020). Kvale ve Brinkmann (2014), derinlemesine görüşmelerin bireylerin deneyimlerini anlamak için nasıl etkili bir şekilde kullanılabileceğini açıklamaktadır. Lefebvre'nin yaşanan mekân anlayışına paralel olarak, bu tür kişisel bağların desteklenmesi, mekânın toplumsal üretimini bireylerin deneyimlerine dayandırır.
- *Betimleyici Analiz:* Derinlemesine görüşmeler ve gözlemler sonucunda ortaya çıkan temalar ve örüntüler analiz edilerek, bireylerin mekân algılarının demokratik değerlerle uyumlu hâle getirilebileceği yollar araştırılır. Giorgi (2009) tarafından açıklanan betimleyici fenomenolojik yöntem, öznel deneyimleri anlamak için kapsamlı bir çerçeve sunar. Bu analiz yöntemi, bireylerin kendilerini özgürce ifade edebildikleri ve işlevsel sınırlarının ötesinde mekâna sosyal anlamlar da yükledikleri bir ortamın mekânsal tasarım bağlamında nasıl geliştirilebileceğine dair fikir verir (Merleau-Ponty, 1962; Buttmer ve Seamon, 2020).
- *Katılımcı Gözlem:* Bireylerin mekânla olan etkileşimlerini gözlemleyerek, yer duygusu ve öznellik gibi dinamikleri detaylandırır. Pink (2013), katılımcı gözlemin duygusal deneyimleri de içerecek şekilde nasıl zenginleştirilebileceğini göstermektedir. Merleau-Ponty'nin beden-mekân ilişkisine dair görüşleri doğrultusunda, katılımcı gözlem bireylerin mekânda özgürce hareket edebilecekleri ve kendilerini ifade edebilecekleri bir yapı sunmak için temel sağlar. Bu tür gözlemler, bireylerin bedenleri aracılığıyla mekânla kurdukları bağın, mekânın demokratik bir deneyim sunma potansiyelini nasıl şekillendirdiğine dair farkındalık yaratır (Merleau-Ponty, 1968; Carmona, 2019).

Fenomenolojik yöntemler, mekânsallığın öznel dinamiklerini, özellikle yer duygusu ve öznelliği, ayrı bir araştırma odağı olarak ele alabilir. Bu yaklaşımların, bireylerin mekânla kurduğu ilişkilere dair özgün içgörüler sunarak, demokratik değerlere katkı sağlayan mekânsal stratejilerin geliştirilmesine olanak tanınması beklenir.

Toplumsal Boyut: Toplumsal Etkileşimler ve Sosyal Bağlar

Toplumsal boyut, bireylerin mekân aracılığıyla kurdukları sosyal bağları ve etkileşimleri kapsayarak, demokratik bir topluluk yapısının mekânda nasıl desteklenebileceğine dair önemli bir çerçeve sunar. Lefebvre'nin toplumsal mekân üretimi kavramında ifade ettiği gibi, mekân bireyler arası etkileşimlerin bir sahnesi olarak işlev görür ve bu etkileşimler yoluyla sosyal bağlar güçlenir (Lefebvre, 1991; Harvey, 2017). Seamon'un "mekân-insan dansı" (place ballet) kavramına göre, toplumsal pratikler demokratik mekân deneyimi yaratır (Seamon, 1980). Carmona (2019), özellikle kamusal mekânların tasarımının bu deneyimi desteklediğini savunur. Toplumsal bağları ve etkileşimleri analiz etmek için kullanılabilecek fenomenolojik yöntemler şunlardır:

- *Sosyal Etkileşim Gözlemleri:* Bu yöntem, bireylerin mekânda birbirleriyle kurdukları etkileşimlerin yapısını ve örüntülerini analiz ederek, topluluk oluşturma süreçlerine dair derinlemesine bir kavrayış sunar. Seamon'un "place ballet" kavramı doğrultusunda, bireylerin günlük pratikleri, mekânın demokratik işlevini destekleyecek şekilde bir araya gelmelerine nasıl olanak tanıdığı incelenebilir (Seamon, 1980; Buttimer ve Seamon, 2020). Gözlemler, mekânın kullanım şekillerini ve sosyal etkileşimleri anlamak için etnografik bir yaklaşımla yapılandırılabilir (Pink, 2013). Bu analiz, bireylerin mekân aracılığıyla toplumsal bağlarını nasıl pekiştirdiğini ve mekânsal düzenlemelerin demokratik bir topluluk deneyimine nasıl katkı sunduğunu anlamamıza yardımcı olur.
- *Betimleyici İçerik Analizi:* Gözlemlerden ve görüşmelerden elde edilen veriler üzerinde yapılan betimleyici içerik analizi, sosyal bağların demokratik mekân yaratmadaki rolünü anlamak için kritik bir araçtır. Giorgi (2009) tarafından açıklanan betimleyici fenomenolojik yöntem, bu analizde derinlemesine bir anlayış sağlayabilir. Thrift (2008), gündelik etkileşimlerin mekâna toplumsal bir işlev kazandırdığını öne sürerken, Low ve Smith (2018) de bu görüşü destekleyerek, mekânın bireyler arası ilişkilerle toplumsal bir alan olarak şekillendiğini vurgular. Bu analiz, toplumsal bağların mekân aracılığıyla nasıl güçlendirilebileceğine dair kapsamlı bilgiler sunarak, demokratik değerlerle uyumlu bir mekân düzenlemesi için yöntemler geliştirilmesinin önünü açar.

Fenomenolojik yöntemler, mekânsallığın toplumsal dinamiklerini, özellikle sosyal etkileşimler ve bağları, mekânın fiziksel boyutundan bağımsız bir araştırma odağı olarak incelemek için güçlü araçlar sunar. Bu yaklaşımlar, toplumsal bağların ve etkileşimlerin mekânsal bağlamda nasıl anlam kazandığını ve demokratik değerlere nasıl katkıda bulunabileceğini anlamaya yönelik araştırmalara yeni perspektifler sağlar.

Kültürel Boyut: Bellek/Hatırlama ve Kültürel Anlamlar

Kültürel boyut, bireylerin mekânla kurduğu tarihsel ve kültürel bağları ele alarak, mekânın toplumsal hafızayı destekleme potansiyelini gözler önüne serer. Bu bağlamda, toplumsal bellek ve kültürel anlamların mekânda nasıl sürdürülebileceğini anlamak, demokratik mekânların toplumsal değerlerle nasıl uyumlu hâle gelebileceğine dair önemli kavrayışlar sunar. Assmann'ın kültürel bellek teorisi, toplumsal hafızanın mekân aracılığıyla nasıl korunduğuna dair bir çerçeve sağlar (Assmann, 2011); Casey ise mekânın kimlik yaratımı ile olan ilişkisini araştırarak, demokratik mekânların kimlik unsurlarını nasıl teşvik edebileceğini ele alır (Casey, 2000).

Kültürel belleği analiz etmek için kullanılan başlıca yöntemler şunlardır:

- *Anlamsal Analiz:* Bireylerin toplumsal belleğe ve kültürel kimliklerine dair anlatılarını inceleyerek, mekânın kimlik ve kültürel değerlerle nasıl bütünleştiğini anlamaya çalışır. Bu analiz, bireylerin mekânla olan tarihsel ve kültürel bağlarını nasıl hissettiklerini göstererek, mekânın toplumsal hafızayı yaşatmada ne gibi bir işleve sahip olabileceğine ışık tutar (Braun ve Clarke, 2017). Özellikle Assmann'ın kültürel bellek kavramı, demokratik mekânların kültürel bağları sürdürebilecek bir ortam sunmasının önemini vurgular (Assmann, 2011). Tematik analiz gibi yöntemlerle, bu anlatılardan anlamlı temalar çıkarılabilir (Braun ve Clarke, 2022).
- *Katılımcı Gözlem ve Görüşme:* Kültürel belleğin mekânla olan ilişkisini derinlemesine ele almak için kullanılan bu yöntem, Lefebvre'nin "temsil edilen mekân" (conceived space) kavramına dayanır (Lefebvre, 1991). Bu bağlamda, bireylerin mekâna dair tarihsel bağlarını koruma yöntemlerini analiz etmek, mekânın toplumsal belleği güçlendirme kapasitesini açığa çıkarır. Katılımcı gözlem, bu süreçleri doğal ortamında incelemek için kullanılabilir (Kawulich, 2005). Nora'nın "lieux de mémoire" (bellek mekânları) teorisi ise mekânların toplumsal hafızayı nasıl yansıtabileceğine ve demokratik mekânlarda aidiyet hissini nasıl teşvik edebileceğine dair bir çerçeve sunar (Nora, 1989). Görüşmeler aracılığıyla bireylerin mekânla ilgili deneyim ve anıları derinlemesine incelenebilir (Kvale ve Brinkmann, 2014).

Fenomenolojik yöntemler, mekânsallığın kültürel dinamiklerini, özellikle bellek, hatırlama ve kimlik oluşturma süreçlerini, mekânın fiziksel boyutundan bağımsız bir araştırma odağı olarak ele alabilir. Bu yaklaşımlar, toplumsal hafızanın mekân aracılığıyla korunması ve paylaşılmasını inceleyerek, bireylerin tarihsel bağlarını toplulukla paylaşmasını teşvik eden demokratik mekân stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlar.

İletişimsel Boyut: İletişim ve Diyalog

İletişimsel boyut, bireylerin mekânda nasıl etkileşim kurduklarını ve bilgi alışverişi yaparak nasıl bir araya geldiklerini inceler. Demokratik mekânların temel özelliklerinden biri olan açık iletişim olanakları, toplulukların birlikte karar alma süreçlerini güçlendirir ve bireylerin kendilerini ifade edebilmelerine olanak tanır. Bu boyutun analizi, bireylerin mekân içinde kurdukları iletişim biçimlerini ve bu etkileşimlerin demokratik katılım üzerindeki etkilerini anlamaya katkı sağlar. Thrift'in temsil ötesi teori çerçevesinde, iletişimsel boyutun bireylerin mekânsal deneyimlerinde oynadığı rol şu yöntemlerle incelenebilir:

- **Etkinlik Gözlemi:** Mekânsal etkileşimleri analiz etmek için kullanılan sistematik bir gözlem yöntemidir. Bireylerin mekânsal düzenlemelerle kurduğu ilişkileri ve bu düzenlemelerin etkileşim dinamiklerini nasıl şekillendirdiğini anlamaya odaklanır (Seamon, 1980; Thrift, 2008). Mekânsal tasarım süreçlerinde, kullanıcı davranışlarını incelemek ve etkileşimi teşvik eden mekânlar oluşturmak açısından önemli bir araçtır. Seamon'un (1980) "hareket kalıpları" ve "yer deneyimi" kavramları, bireylerin mekân içindeki doğal etkileşimlerini açıklayan temel çerçeveler sunar. Thrift'in (2008) temsil ötesi teorisi ise, beden dili ve gündelik pratiklerin mekânsal bağlamı nasıl şekillendirdiğini ele alır. Bu analizler, mekânsal bileşenlerin kullanıcı deneyimini yönlendirerek, demokratik katılımı destekleyen tasarım ilkelerinin geliştirilmesine katkı sunmaktadır.
- **Anlamsal İçerik Analizi:** Mekân içindeki iletişim biçimlerini ve sosyal etkileşimlerin hangi mekânsal unsurlarla desteklendiğini anlamak için kullanılan sistematik bir analiz yöntemidir. Gözlemlerden ve görüşmelerden bulgularan verilerle, iletişim süreçleri ve demokratik katılımın mekânsal organizasyonla ilişkisini değerlendirmede etkili bir araçtır. Krippendorff (1980), içerik analizinin bilimsel ve tutarlı bir çerçevede nasıl yürütülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Hsieh ve Shannon (2005), içerik analizinin yalnızca betimleyici olmadığını, anlam ve bağlam ilişkisini ortaya çıkarmaya yönelik güçlü bir analitik çerçeve sunduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, anlamsal içerik analizi açık anlamların yanı sıra, örtük temalar ve kavramsal çerçeveleri sistematik şekilde incelemeyi hedeflemektedir. Jaworski ve Thurlow (2010), mekânsal tasarımın anlam üretimiyle doğrudan ilişkili olduğunu; mekânsal göstergelerin bireylerin mekân algısını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, Lefebvre'nin mekân üretimi teorisiyle bağlantılı olarak, mekânsal düzenlemelerin sosyal katılım ve iletişimi nasıl teşvik ettiğini değerlendirirken, aynı zamanda bu süreçleri yönlendirmedeki rolünü incelemeye katkı sunmaktadır.

Fenomenolojik yöntemlerle gerçekleştirilen bu analizler, iletişimsel boyutun demokratik değerlerle uyumlu bir mekân tasarımına katkı sağlama potansiyelini ortaya koyar. Her bir boyutun mekânsal dinamikler çerçevesinde incelenmesi, fenomenolojik yaklaşımın mekânsal analizlerde sunduğu metodolojik derinliği gözler önüne serer. İletişimsel boyut, bireylerin katılımını artırmak, etkileşimi teşvik etmek ve toplumsal bağları güçlendirmek adına, demokratik mekânların nasıl yapılandırılabilirliği konusunda önemli içgörüler sunar. Bu doğrultuda, fenomenolojik analizlerin sunduğu veriler, mekânsal düzenlemelerin demokratik değerleri destekleyici bir rol üstlenebileceğini açıkça gösterir.

Aşağıdaki tablo (Tablo 3), her bir mekânsallık boyutuna dair öne çıkan dinamiklerin analizini ve bu dinamiklerin demokratik süreçlerle nasıl ilişkilendirilebileceğini özetlemektedir. Bu tablo, mekânsallık ve demokrasi arasındaki etkileşimi fenomenolojik bir perspektifle görselleştirirken, bu ilişkilerin mimari ve kentsel mekânlarda nasıl yorumlanabileceğine dair bir temel sunar.

Tablo 3. Mekânsallık Boyutlarına Göre Dinamikler, Yöntemler ve Demokratik Katkılar

Boyut	Dinamik	Uygulanan Yöntem	Demokrasi ile İlişkisi ve Metodolojik Katkılar
Öznel Boyut	Yer Duygusu	Derinlemesine Görüşme, Betimleyici Analiz	Bireylerin mekânda kendilerini özgür ve güvende hissetmeleri, demokratik katılımı destekler. Yer duygusu analizleri, aidiyet ve mekânla bağ kurma açısından önemli veriler sağlar.
	Öznellik	Katılımcı Gözlem, Betimleyici Analiz	Öznel ifade özgürlüğünü artırarak demokratik katılımı teşvik eder. Bireylerin kendilerini mekânda özgürce ifade edebilmelerini ölçerek mekânın demokratik yapısını değerlendirir.
Toplumsal Boyut	Toplumsal Etkileşimler	Sosyal Etkileşim Gözlemleri, Katılımcı Gözlem	Toplumsal etkileşimler, demokratik süreci destekler. Etkileşim gözlemleri, mekânın topluluk oluşturma ve dayanışmayı teşvik etme potansiyelini açığa çıkarır.
	Sosyal Bağlar	Betimleyici İçerik Analizi, Katılımcı Gözlem	Toplumsal dayanışmayı ve katılımı güçlendirir. İçerik analizi, bireylerin sosyal bağlarının mekân üzerinden nasıl pekiştirildiğini anlamaya katkı sağlar.
Kültürel Boyut	Bellek/Hatırlama	Anlamsal Analiz, Görüşme	Toplumsal hafıza, demokratik değerlerin korunmasına katkı sağlar. Bellek analizleri, mekânın geçmişle bağ kurarak toplumsal bellek oluşturma potansiyelini değerlendirmeye yarar.
	Kültürel Anlamlar	Anlamsal İçerik Analizi, Gözlem	Kültürel kimliklerin görünürlüğü, demokratik temsil gücünü artırır. Kültürel değerlerin mekânda yaşatılmasını sağlayarak aidiyet duygusunu güçlendirir.
İletişimsel Boyut	İletişim	Etkinlik Gözlemi, Anlamsal İçerik Analizi	İletişim, demokratik süreci ve karşılıklı anlayışı geliştirir. Etkinlik gözlemi, bireylerin mekânda etkileşime geçme biçimlerini analiz ederek demokratik süreçleri destekler.
	Diyalog	Anlamsal İçerik Analizi, Etkinlik Gözlemi	Diyalog, bireylerin kendilerini özgürce ifade etmelerini teşvik eder. İletişimi güçlendiren mekânsal unsurların belirlenmesine ve demokratik katılımın artırılmasına katkı sağlar.

Tablo 3'te yer alan analizler, mekânsallığın öznel, toplumsal, kültürel ve iletişimsel boyutlarının demokratik süreçlerle nasıl etkileşime geçtiğini detaylandırmaktadır. Bu dinamikleri hem bağımsız olarak hem de bütünlük bir perspektiften değerlendirmek, demokratik bir alan oluşturmadaki etkilerini anlamak için önemlidir. Bütünlük bir analiz yaklaşımı, mekânın işlevsel, çevresel, toplumsal ve kültürel boyutlarının nasıl iç içe geçerek topluluk üyelerinin kendilerini ifade edebilecekleri, katılımcı bir ortam oluşturduğunu anlamamıza katkı sağlar. Örneğin, bir mekânda sosyal etkileşim olanakları, bireylerin öznel deneyimleri ve kültürel anlamlarla bir araya geldiğinde, o mekân yalnızca yapısal bir alan olmaktan çıkarak demokratik bir paylaşıma ve aidiyet duygusuna zemin hazırlar.

Mekânsallık dinamiklerinin katılımcı tasarım yaklaşımıyla ampirik olarak analiz edilmesi, analizlerin etkinliğini artırmak için önemli bir zemin sunmaktadır. Katılımcı tasarım, yalnızca bireysel değil, toplumsal ve kültürel boyutları kapsayan dinamikleri demokratik bir çerçevede ele alma fırsatı sağlar. Araştırmalar, mekânsal deneyimlerin çok boyutlu analizinin, kullanıcıların mekânda kendilerini ifade edebilme kapasitelerini artırdığını ve mekânla kurdukları bağları derinleştirdiğini göstermektedir (Sanders ve Stappers, 2008; Arnstein, 1969).

Özellikle tüm boyutları kapsayan bütüncül bir yaklaşım, mekânı, katılımcı süreçlerin yönetildiği sosyal bir alan olarak tanımlayan Lefebvre'nin mekân teorisi ile uyumlu bir çerçevede anlam kazanmaktadır (Lefebvre, 1991). Katılımcı tasarımın temel ilkelerinden olan kullanıcı katılımı, mekânın demokratikleşmesini sağlamak adına sosyal etkileşimlerin ve öznel deneyimlerin öne çıktığı ortamlar yaratmayı mümkün kılar. Bu nedenle, mimari ve kentsel tasarım süreçlerinde katılımcı tasarım yöntemlerinin kullanılması, mekânın demokratik değerlerle uyumlu bir yapıya dönüştürülmesine katkıda bulunabilir (Sanoff, 2000; Cuthbert, 2006). Katılımcı tasarım, dinamiklerin

birlikte ele alınmasını kolaylaştırarak, mekânın bireyler için yapıları bir çevre olmaktan çıkarak, sosyal katılımı ve kültürel kimliği destekleyen bir alan olarak değerlendirilmesine olanak tanır.

Sonuç

Bu çalışma, mekânsallığın demokratik mekân tasarımında nasıl bir rol oynayabileceğine dair kuramsal bir çerçeve sunarak literatürde önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Mekânın yalnızca işlevsel ve estetik bir alan değil, bireylerin deneyimleri ve toplumsal bağlarıyla şekillenen dinamik bir yapı olduğunu dikkate alarak mekânın, mekânsallığın öznel, toplumsal, kültürel ve iletişimsel boyutlarının fenomenolojik yöntemlerle analiz edilmesiyle yapılandırılabilirliğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımla çalışma, fenomenolojik analizlerin mekânsallık bileşenleriyle demokratik değerleri destekleme potansiyelini ortaya koyarak, mimarlık ve kentsel tasarımda demokratik mekânlar yaratma yolunda stratejik katkılar sağlayabilecek bir teorik temel sunmaktadır.

Uygulama yansımaları — yorumlayıcı ilke seti:

Yöntemsel not: Aşağıdaki ilkeler birer ampirik eşik değil, makalede kurgulanan kuramsal mimarinin yorumlayıcı çevirileridir: Makro ölçekte iktidar–mekân ve mekânın toplumsal üretimi tartışmaları (Foucault, 1979/1995/2003; Lefebvre, 1991), kamusal alanın erişim + iletişim koşulları ve görünürlük rejimleri (Calhoun, 1993/2005; Brighenti, 2010) ile; mikro ölçekte beden fenomenolojisi, gündelik karşılaşmalar ve temsil-ötesi yaklaşımlar (Merleau-Ponty, 1962/1968; Seamon, 1979; Anderson & Harrison, 2010; Thrift, 2008) bir araya getirilmiştir. Bu nedenle ilke seti, bağlama göre uyarlanabilir bir tasarım düşünme aracıdır.

1. *Kamusal görünürlük eşığı:* Karar ve gündem akışının açık ve herkesçe anlaşılır biçimde görünür kılınması esastır: Bunun için kısa içerik panoları ve/veya dijital bilgilendirme ekranları kullanılır; başlıca yaklaşım akslarından doğrudan görünebilen, kolay ayırt edilebilen girişler tanımlanır; okuma, görme ve işitme açısından zorlanmadan izlenebilen bir yönlendirme katmanı (metin + piktogram; gerektiğinde sesli bilgilendirme) sağlanır.
2. *Bedensel serbestlik:* Gündelik kullanımı desteklemek üzere duraklamayı ve kısa etkileşimi davet eden yarı açık oturma nişleri/cepleri düzenlenir; yan yana, yüz yüze (gerekirse köşegen) oturma çeşitliliği sağlanır; engelsiz ve sezgisel yön bulmayı kolaylaştıran bir dolaşım kurgulanır; mikroiklim ve akustik konforu artıran yalın önlemler (gölgeleme, rüzgâr perdeleri, uygun yüzey seçimi) uygulanır.
3. *Gözetim baskısını azaltan açıklık:* Mekân, karşılıklı görünebilirliği korurken mahremiyeti destekleyen yarı geçirgen arayüzlerle (ızgara, bitkisel perde, saydam paneller) tanımlanır; bakışın tek yönde toplanmasına yol açan dizilimlerden kaçınılır, alternatif oturma yönleri ve karşılaşma düzenleri üretilir; sürekli teknolojik izleme yerine açıkça ilan edilmiş kullanım kuralları ve topluluk temelli denetim ile güvenlik hissi desteklenir.
4. *Kapsayıcı söz alma:* Katılımın eşliğini düşürmek için kolay erişilir ifade/konuşma noktaları (ör. küçük konuşma platformu, açık mikrofon nişi) oluşturulur; farklı kullanıcı gruplarına uygun erişilebilir ve anlaşılır geri bildirim kanalları sağlanır: analog (duyuru/öneri panosu, öneri kutusu) ve dijital (QR kod, kısa form) seçenekleri birlikte kurgulanır; dil ve görsel anlatımda sadelik ve erişilebilir sunum gözetilir.

Bu ilke seti, çalışmada tartışılan öznel, toplumsal, kültürel ve iletişimsel boyutların her biriyle doğrudan ilişkilidir ve bu boyutların tasarıma nasıl çevrilebileceğine ilişkin bir düşünme çerçevesi sunar.

Mikro senaryo — “Forum Cebi”:

Belediye ya da kampüs girişine yakın küçük bir niş; kısa gündem–tutanak özeti yüzeyi, alçak söz alma platformu, birkaç oturma/ayakta durma seçeneği ve kolay geri bildirim imkânı; gündelik geçişe eşlik eden bu eşik, tesadüfi karşılaşmaları artırır ve müzakereyi görünür kılar.

Bu çalışma kapsamında fenomenoloji, mekânsallık ve demokrasi ilişkisini hem teorik bir çerçeve hem de analiz yöntemi olarak bütünleştirici bir yaklaşımla ele almaktadır. Teorik açıdan fenomenoloji, mekânın bireyler üzerindeki öznel, duysal ve bedensel etkilerini açıklayarak mekânın demokratik değerlere katkısını anlamada kritik bir perspektif sunar (Merleau-Ponty, 1962; Heidegger, 1962; Husserl, 1983). Metodolojik açıdan ise, fenomenolojik yaklaşımlar mekânsal dinamiklerin kullanıcı deneyimleri, toplumsal etkileşimler ve kültürel

bağlamlar üzerinden derinlemesine analiz edilmesini sağlar ve demokratik mekân tasarımı için pratik yöntem önerileri geliştirir (Seamon, 1979, 2000; Giorgi, 2009). Böylece çalışma, fenomenolojinin sadece teorik tartışmalarda değil, aynı zamanda saha araştırmalarında ve pratik tasarım süreçlerinde de etkili ve uygulanabilir olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışma, mekânsallığı dört ana boyutta ele alarak özgün bir bakış açısı sunmaktadır. Mekânlar, yapısal formlarının yanı sıra bireylerin öznel deneyimlerini, toplumsal bağlarını, kültürel kimliklerini ve iletişim düzeylerini ifade edebilecekleri sosyal alanlardır. Bu perspektif, mekânsallığın normlarıyla ele alındığında mekânın demokratik değerlerle nasıl tasarlanabileceği konusunda literatürde daha önce yeterince tartışılmamış bir bakış açısı sunar. Çalışma ayrıca fenomenolojinin kapsamını mekân ötesine taşıyarak, mekânsallığın bileşenlerine fenomenolojik açıdan nasıl bakılabileceğini ele almaktadır. Fenomenoloji perspektifinden mekânsallık dinamiklerinin nasıl değerlendirilebileceğine dair kuramsal bir çerçeve yapılandırmıştır. Mekânsallık bileşenlerinin fenomenolojik analizlerle incelenmesi, literatürde henüz detaylandırılmamış bir perspektiftir. Bu yaklaşımın demokratik değerlere katkı sağlayabilecek mekânların nasıl tasarlanabileceğine dair derinlemesine bir tartışmanın önünü açması beklenir.

Çalışma, demokratik mekânların mekânsallık kavramı bağlamındaki normlarının önemine odaklanmaktadır. Mekânsallığın ortaya çıkardığı boyutların, demokratik değerlerle uyumlu mekân tasarımları için dikkate alınması gereken önemli dinamikleri kapsadığını ortaya koymaktadır. Sosyal ve kültürel gereksinimlerle uyumlu şekilde, öznel ve toplumsal bağları destekleyen demokratik tasarım normlarının geliştirilmesi için gerekli olan kuramsal zeminin mekân ve mekânsallık ilişkisinde saklı olduğuna dikkat çekmektedir. Çalışmanın sunduğu teorik çerçeve, mekânsal analizlerin demokratik değerleri destekleyen tasarım stratejilerine dönüştürülmesine yönelik olarak, mimarlar ve şehir plancılarının mekânsallık dinamiklerinin fenomenolojinin yöntemleriyle analizlerini ele alacakları rehber niteliğinde bir kuramsal içerik sunmaktadır. Bu yaklaşım, bağlam ve ölçeğin dikkate alınarak geliştirildiği program altyapılarında tasarım süreci modellerinin entegre edilen etaplarını yönlendirebilecektir.

Bu çalışma, mekânsal demokrasiye yönelik disiplinlerarası araştırmalar için bir başlangıç noktası olabilir. Sosyoloji, psikoloji, antropoloji, coğrafya ve iletişim bilimleri gibi disiplinlerle mimarlık ve şehircilik disiplinlerinin bütünleşik katkıları, mekânsal deneyimlerin çok boyutlu yapısının daha derinlemesine anlaşılmasını ve demokratik değerlere uygun mekân tasarımlarının geliştirilmesini sağlayabilir. Farklı kültürel bağlamlarda yapılacak fenomenolojik analizler, mekânsal bileşenlerin demokratik katılım süreçlerine etkisini daha geniş bir çerçevede değerlendirebilir ve bu çalışma kapsamında önerilen yaklaşımların evrensel geçerliliğini test etme imkânı sunar.

Mekânın tasarım sürecine kullanıcıların dâhil edilmesi, demokratik değerlerin temeline uygun mekân tasarımlarının temel esaslarından birisidir. Katılımcı tasarım yaklaşımı, mekânsallığın öznel, toplumsal, kültürel ve iletişimsel boyutlarını dikkate alarak demokratik katılımı tüm boyutlarda destekleyen bir temel sağlar. Bu bağlamda, mimarlar, kent planlamacıları ve politika yapımcıları için şu stratejiler önerilebilir: Saha gözlemleri, derinlemesine görüşmeler ve odak grup çalışmaları gibi yöntemlerle mekânsallık dinamiklerinin demokratik süreçler üzerindeki etkisi incelenmeli ve mekânların demokratik işlevselliğini destekleyecek veri toplama ve analiz süreçleri uygulanmalıdır. Kamusal mekânlarda, topluluk merkezlerinde ve sosyal altyapı işlevi gören her türlü mimari mekânda, kullanıcıların mekânla kurdukları ilişkiler dikkate alınarak mekânsallık dinamiklerini güçlendirecek süreçler geliştirilmelidir. Antropoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerin katkılarıyla, kültürel bellek ve toplumsal kimliğin mekânlarda yaşatılması amacıyla mekânsal dinamiklerin analiz edilmesi ve güçlendirilmesine yönelik stratejiler geliştirilebilir. Mekânın toplumsal hafızayı ve kolektif kimliği sürdüren bir alan olarak kullanılması teşvik edilebilir.

Mekânın demokrasi bağlamındaki normlarını güçlendirebilmek ve geliştirebilmek için mekânsallığın boyutları bağlamındaki etkileşimlerin analizi önem arz etmektedir. Demokratik süreçlerle mekân ilişkisini daha derinlemesine anlamaya yönelik çalışmalara ihtiyaç vardır. Örneğin, demokratik değerlere uygun mekânların farklı kültürlerde nasıl anlam bulabildiği; farklı kültürel bağlamlarda fenomenolojik analizlerin mekânsallık boyutlarında, mekânsallık bileşenlerine nasıl uyarlanabileceği; mekânsallık dinamiklerinin bireylerin kamusal alandaki etkileşimleri üzerindeki etkisi; öznel, toplumsal, kültürel ve iletişimsel boyutların mimari mekânlarda demokratik bağlamda birbirini nasıl tamamlayabileceği gibi sorular, bu çalışma kapsamında geliştirilen kuramsal çerçevenin ampirik araştırmalarla desteklenmesini sağlayabilir.

Sonuç olarak, mekânsal demokrasiye katkı sağlamayı hedefleyen bu çalışma, fenomenolojik yöntem aracılığıyla demokratik değerlerle uyumlu mekânların tasarımına dair bir çerçeve sunmaktadır. Bu kuramsal çerçevenin, gelecekteki ampirik çalışmalar için bir başlangıç noktası olacağı öngörülmekte olup, bu yönde yapılacak araştırmaların mekânın demokratik işlevselliğini pekiştirmeye yönelik stratejiler geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar, bu makalenin araştırma, yazarlık ve/veya yayın süreci ile ilgili herhangi bir potansiyel çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Mali Destek

Yazar bu makalenin araştırılması, yazılması ve/veya yayınlanması için herhangi bir mali destek almamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Çalışmada etik dışı bir husus bulunmadığını, araştırma ve yayın etiğine özenle uyulduğunu beyan ederiz.

Yazar Katkı Oranı

Çalışma, araştırmacılar arasında eşit bir işbirliği ile yürütülmüş ve raporlanmıştır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Kaynakça

- Agamben, G. (1998). *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford University Press.
- Anderson, B. & Harrison, P. (Eds.). (2010). *Taking-place: Non-representational theories and geography*. Ashgate.
- Assmann, J. (2011). Cultural memory and early civilization: Writing, remembrance, and political imagination. Cambridge University Press.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Barnett, C. (2011). Situating the geographies of injustice in democratic theory. *Geoforum*, 43(3), 677–686. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2011.03.002>
- Braun, V. & Clarke, V. (2017). Thematic analysis. *The Journal of Positive Psychology*, 12(3), 297–298.
- Braun, V. & Clarke, V. (2022). *Thematic analysis: A practical guide*. Sage.
- Brighenti, A. M. (2010). *Visibility in Social Theory and Social Research*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230282056>
- Burke, P. & van der Veken, J. (Eds.). (2002). *Merleau-Ponty in contemporary perspectives*. Springer Science & Business Media.
- Buttimer, A. & Seamon, D. (2020). The human experience of space and place. Routledge.
- Carmona, M. (2019). *Public space: The essential guide to its design and management*. Routledge.
- Casey, E. S. (1997). *The fate of place: A philosophical history*. University of California Press.
- Casey, E. S. (2000). *Remembering: A phenomenological study*. Indiana University Press.
- Calhoun, C. (Ed.). (1993). *Habermas and the Public Sphere*. MIT Press.
- Calhoun, C. (2005, February 7). *Rethinking the Public Sphere* [Conference presentation]. Ford Foundation, New York.
- Crampton, J. W., & Elden, S. (2007). *Space, Knowledge and Power: Foucault and Geography*. Ashgate.
- Cuthbert, A. R. (2006). *The form of cities: Political economy and urban design*. Blackwell.
- Deleuze, G. (1992). *Postscript on the Societies of Control*. October, 59, 3–7.

- Elden, S. (2004). *Understanding Henri Lefebvre: Theory and the Possible*. Continuum.
- Elden, S. (2007). Governmentality, Calculation, Territory. *Environment and Planning D: Society and Space*, 25(3), 562-580.
- Foucault, M. (1979). *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978-1979*. Palgrave Macmillan.
- Foucault, M. (1995). *Discipline and punish: The birth of the prison* (A. Sheridan, Çev.). Vintage Books. (Original work published 1975)
- Foucault, M. (2003). *Society Must Be Defended: Lectures at the Collège de France, 1975-1976*. (D. Macey, Çev.). Picador.
- Flynn, T. R. (2005). *Foucault and Philosophy*. Ashgate.
- Giorgi, A. (2009). *The descriptive phenomenological method in psychology: A modified Husserlian approach*. Duquesne University Press.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory* (L. A. Coser, Çev.). University of Chicago Press. (Original work published 1950)
- Hale, J. (2016). *Merleau-Ponty for architects*. Routledge.
- Harvey, D. (2000). *Spaces of hope*. University of California Press.
- Harvey, D. (2017). *Social justice and the city*. University of Georgia Press.
- Heidegger, M. (1962). *Being and Time* (J. Macquarrie & E. Robinson, Çev.). Harper & Row. (Original work published 1927).
- Hsieh, H. F. & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Husserl, E. (1983). *Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology and to a Phenomenological Philosophy: First Book* (F. Kersten, Çev.). The Hague, Netherlands: Martinus Nijhoff. (Orijinal çalışma 1913'te yayımlanmıştır).
- Jaworski, A., & Thurlow, C. (Eds.). (2010). *Semiotic landscapes: Language, image, space*. Bloomsbury.
- Kawulich, B. B. (2005). Participant observation as a data collection method. *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research*, 6(2), Art. 43.
- Krippendorff, K. (1980). *Content analysis: An introduction to its methodology*. SAGE.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing*. (3. Baskı). SAGE Publications.
- Latham, A. & McCormack, D. P. (2009). Thinking with images in non-representational cities: Vignettes from Berlin. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 33(1), 98–113. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4762.2008.00868.x>
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space* (D. Nicholson-Smith, Çev.). Blackwell.
- Low, S. M. & Smith, C. (2018). *The politics of public space*. Routledge.
- Malpas, J. (2006). *Heidegger's topology: Being, place, world*. MIT Press.
- Malpas, J. (2018). *Rethinking dwelling: Heidegger, place, architecture*. Bloomsbury.
- Manzo, L. C. & Devine-Wright, P. (2020). *Place attachment: Advances in theory, methods and applications*. Routledge.
- Massey, D. (1991). A global sense of place. *Marxism Today*, 35(6), 24-29.
- Massey, D. (1994). *Space, Place, and Gender*. University of Minnesota Press.
- Massey, D. (2005). *For Space*. SAGE Publications.
- Massey, D. (2013). *World City*. Polity.
- McKinlay, A. & Starkey, K. (Eds.). (1998). *Foucault, Management and Organization Theory*. SAGE.
- McCormack, D. P. (2003). An event of geographical ethics in spaces of affect. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 28(4), 488–507. <https://doi.org/10.1111/j.0020-2754.2003.00106.x>
- McCormack, D. P. (2008). Geographies for moving bodies: Thinking, dancing, spaces. *Geography Compass*, 2(6), 1822–1836. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2008.00159.x>

- Mendel, M. (2019). The spatial ways democracy works: On the pedagogy of common places. *Research in Education*, 103(1), 5–18. <https://doi.org/10.1177/0034523719839743>
- Merleau-Ponty, M. (1962). *Phenomenology of Perception* (C. Smith, Çev.). Routledge.
- Merleau-Ponty, M. (1968). *The Visible and the Invisible* (A. Lingis, Çev.). Northwestern University Press.
- Merleau-Ponty, M. (2012). *Phenomenology of perception* (D. A. Landes, Çev.). Routledge. (Original work published 1945)
- Merrifield, A. (2006). *Henri Lefebvre: A Critical Introduction*. Routledge.
- Merrifield, A. (2013). *The politics of the encounter: Urban theory and protest under planetary urbanization*. University of Georgia Press.
- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. *Representations*, 26, 7–24. <https://www.jstor.org/stable/2928520>
- Philo, C. (2000). Foucault's Geography. *Environment and Planning D: Society and Space*, 18(3), 243–268.
- Pink, S. (2013). *Doing sensory ethnography*. Sage.
- Plot, M. (2014). *The aesthetico-political: The question of democracy in Merleau-Ponty, Arendt, and Rancière*. Bloomsbury Academic.
- Rabinow, P. (1984). *The Foucault Reader*. Pantheon.
- Relph, E. (1976). *Place and placelessness*. Pion.
- Sanders, E. B.-N. & Stappers, P. J. (2008). Co-creation and the new landscapes of design. *CoDesign*, 4(1), 5–18. <https://doi.org/10.1080/15710880701875068>
- Sanoff, H. (2000). *Community participation methods in design and planning*. John Wiley & Sons.
- Seamon, D. (1979). *A Geography of the Lifeworld: Movement, Rest, and Encounter*. St. Martin's Press.
- Seamon, D. (1980). Body-subject, time-space routines, and place-ballets. In A. Buttimer ve D. Seamon (Eds.), *The human experience of space and place* (pp. 148–165). Routledge.
- Seamon, D. (2000). Phenomenology, Place, Environment and Architecture: Literature review. In S. Wapner, J. Demick, T. Yamamoto, & H. Minami (Eds.), *Theoretical Perspectives in Environment-Behavior Research* (ss. 157–178). New York: Plenum.
- Seamon, D. (2018). *Life takes place: Phenomenology, lifeworlds, and place making*. Routledge.
- Seamon, D. (2023a). *Phenomenological Perspectives on Place, Lifeworlds, and Lived Emplacement*. Routledge.
- Seamon, D. (2023b). Architecture and phenomenology. In D. Lu (Ed.), *The Routledge companion to contemporary architectural history* (s. 286–298). Routledge.
- Shields, R. (1999). *Lefebvre, Love, and Struggle: Spatial Dialectics*. Routledge.
- Soja, E. W. (1996). *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Blackwell.
- Stanek, L. (2011). *Henri Lefebvre on Space: Architecture, Urban Research, and the Production of Theory*. University of Minnesota Press.
- Thrift, N. (2008). *Non-Representational Theory: Space, Politics, Affect*. Routledge.
- Touraine, A. (2000). *What is democracy?*. Westview Press.
- Touraine, A. (2007). *Can we live together? Equality and difference*. Stanford University Press.
- Touraine, A. (2020). *The post-industrial society: Tomorrow's social history*. Random House.
- Tuan, Y.-F. (1990). *Topophilia: A study of environmental perception, attitudes, and values*. Columbia University Press.
- Umbelino, L. A. (2017). Onto-phenomenology of spatial memory in adumbrations. *Phainomenon*, 17(1), 15–29. <https://doi.org/10.2478/phainomenon-2017-0010>
- Uysal, A. & Güngör, Ş. (2016). Postyapısalcı ve ilişkisel coğrafyalarda bir tarz olarak temsil ötesi teori(ler). *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 33(2), 73–81. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/365661>

EXTENDED SUMMARY

This study examines the intricate relationship between spatiality and democratic values through phenomenological frameworks. Conceptualized as a multidimensional construct shaped by subjective experiences, social interactions, cultural memory, and communicative processes, spatiality forms the foundation of this analysis. By investigating its dynamics, the research seeks to understand how inclusive and participatory spaces foster self-expression, social bonds, and active engagement, thereby contributing to the realization of democratic ideals.

The primary objective of this study is to explore how spatial dimensions inform the design of democratic spaces. Subjective experiences, social connectivity, cultural identity, and communicative practices are emphasized as critical elements of democratic engagement. Through phenomenological approaches, this research addresses the complexities of spatial inclusivity and offers a theoretical foundation for future empirical inquiries.

The theoretical framework integrates the work of Henri Lefebvre, Michel Foucault, Doreen Massey, Maurice Merleau-Ponty, David Seamon, and Nigel Thrift. Lefebvre's triadic model of perceived, conceived, and lived spaces highlights the production of social space and its pivotal role in shaping collective identities (Lefebvre, 1991; Merrifield, 2006). Foucault's spatial theories emphasize resisting oppressive power structures and fostering environments that enable freedom, highlighting how spatial arrangements influence societal dynamics (Foucault, 1979, 1995; Rabinow, 1984). Massey's concept of spatial multiplicity advocates for inclusive spaces where diverse identities coexist, positioning spatial diversity as a cornerstone of democratic environments (Massey, 1994, 2005). Merleau-Ponty's phenomenology of the lived body explores how sensory and experiential dimensions of space inform design, emphasizing the importance of embodied perception in fostering inclusive environments (Merleau-Ponty, 1962, 1945/2012). Seamon's concept of *place ballet* demonstrates how rhythmic social interactions strengthen community bonds in democratic spaces, underscoring the role of habitual and collective practices in shaping spatial experiences (Seamon, 1980, 2018). Thrift's non-representational theory highlights the performative and dynamic aspects of spatiality, emphasizing how everyday practices continually redefine space (Thrift, 2008).

Insights from phenomenological scholars such as Edmund Husserl, who examined the structures of consciousness and their spatial connections (Husserl, 1913/1983), and Martin Heidegger, whose *being-in-the-world* concept underscores the ontological significance of spatiality in human existence (Heidegger, 1927/1962), further enrich the study. Contemporary scholars such as Casey and Malpas contribute by exploring the intricate relationships between place, identity, and memory, emphasizing the interplay between embodied experiences and spatial relationships in democratic contexts (Casey, 1997; Malpas, 2006, 2018).

This study employs a phenomenological methodology to investigate four core dimensions of spatiality, each essential to understanding democratic engagement:

1. **Subjective Dimension:** This dimension examines how individuals form emotional and cognitive connections to space, fostering a sense of attachment and belonging (Tuan, 1990; Relph, 1976; Lefebvre, 1991; Merleau-Ponty, 2012). Shaped by spatial perception, social practices, and embodied experiences, these connections are critical for cultivating identity and promoting democratic engagement (Seamon, 1980; Umbelino, 2017; Anderson & Harrison, 2010; McCormack, 2003; Massey, 2005; Thrift, 2008; Foucault, 1995).
2. **Social Dimension:** This dimension explores how spatial configurations enhance social connectivity and foster participation in democratic processes (Lefebvre, 1991; Massey, 2005; Seamon, 1980). Phenomenological insights reveal how embodied perceptions and rhythmic interactions shape spaces that nurture collective bonds and democratic engagement (Merleau-Ponty, 2012; Thrift, 2008; McCormack, 2003).
3. **Cultural Dimension:** This dimension delves into how spaces preserve cultural memory and sustain collective identities, enriching their democratic potential (Halbwachs, 1992; Lefebvre, 1991; Massey, 2005). By integrating historical and cultural narratives, these spaces foster social cohesion and participatory engagement (Nora, 1989; Merleau-Ponty, 2012).
4. **Communicative Dimension:** This dimension analyzes how spatial arrangements facilitate dialogue and interaction, creating participatory frameworks that promote inclusivity (Lefebvre, 1991; Massey, 2005;

Anderson & Harrison, 2010; Merleau-Ponty, 2012; Foucault, 1995). By emphasizing embodied experiences and social dynamics, these spaces foster meaningful connections and democratic engagement (Seamon, 1980; Thrift, 2008; McCormack, 2003, 2008).

This study contributes both theoretically and practically to the discourse on spatiality and democratic values. Theoretically, it conceptualizes spatiality as a multidimensional construct, demonstrating its critical intersection with democratic principles. By employing phenomenology, the research provides a methodological framework to analyze and understand spatial dynamics, extending its relevance beyond philosophy into practical strategies for spatial design. On a practical level, the study offers actionable guidelines for architects, urban planners, and policymakers, emphasizing participatory design processes and interdisciplinary collaborations. These approaches aim to embed democratic values into spatial configurations, enhancing their societal relevance and functional efficacy.

Phenomenology bridges the theoretical exploration of spatiality with its practical implications for democratic space design. By examining how embodied and sensory interactions with space shape human experiences, this study underscores the transformative potential of spatial practices to enhance inclusivity and democratic engagement. Departing from conventional design paradigms prioritizing functionality or aesthetics, the research emphasizes integrating spatiality's dimensions—subjective, social, cultural, and communicative—into frameworks aligned with democratic principles.

Lefebvre's concept of "*lived space*" reinterprets physical environments as active agents shaping individual and collective experiences, challenging their traditional perception as purely functional constructs (Lefebvre, 1991). Similarly, Merleau-Ponty's phenomenology of embodied perception illuminates how sensory and bodily interactions cultivate spaces fostering participation and inclusivity (Merleau-Ponty, 1945/2012). These insights collectively reveal the transformative potential of phenomenology in redefining spatial practices that resonate with democratic ideals.

The originality of this research lies in its nuanced conceptualization of spatiality's dimensions as integral to understanding and designing environments that reinforce democratic values. By synthesizing phenomenological perspectives with spatiality's multidimensional nature, this study establishes a comprehensive theoretical foundation for embedding democratic principles into spatial practices. Rather than offering prescriptive solutions, it emphasizes understanding spatial dynamics to address diverse societal needs. It provides a conceptual framework supporting inclusive environments conducive to self-expression, collective bonds, and participatory engagement.

This study establishes a comprehensive theoretical foundation for integrating democratic values into spatial design. By synthesizing phenomenological approaches with spatial dimensions, it outlines a roadmap for future empirical studies and practical implementations. This framework is intended as a resource for architects, planners, and scholars, supporting the creation of environments that align with democratic ideals while addressing the diverse and evolving needs of contemporary societies.